

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Skiljemäns (o)partiskhet

Särskilt om relationen mellan skiljeman och partsombud

Masteruppsats i affärsjuridik (skiljedomsrätt)

Författare: Jonathan Gunnarsson

Handledare: Marie Linton

Framläggningsdatum 2012-05-14

Jönköping maj 2012

Masteruppsats i affärsjuridik (skiljedomsrätt)

Titel:	Skiljemäns (o)partiskhet – Särskilt om relationen mellan skiljeman och partsombud
Författare:	Jonathan Gunnarsson
Handledare:	Marie Linton
Datum:	2012-05-14
Ämnesord:	Opartiskhet, Skiljemän, Partsombud, Intressekonflikter

Sammanfattning

En av de mest framstående fördelarna med skiljeförfarande som tvistlösningsmetod är att parterna har möjlighet att utse skiljemän som de känner förtroende för och som har särskild kompetens för tvistens avgörande. Enligt 8 § lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF) ska en skiljeman vara opartisk, och om det finns omständigheter som rubbar förtroendet för skiljemannens opartiskhet ska denne skiljas från sitt uppdrag. Om en skiljeman är partisk kan även skiljedomen klandras och upphävas.

Denna uppsats syftar till att utreda skiljemäns (o)partiskhet enligt 8 § LSF samt att försöka fastställa gällande rätt för partiskhet i relationen mellan skiljeman och partsombud.

Relationen mellan skiljeman och partsombud är inte reglerad i LSF men i rättspraxis finns vägledning för vilka omständigheter som kan vara av förtroenderubbande karaktär. HD har fastslagit att en hög standard ska gälla för den aktuella relationen. Enligt domstolen är det förtroenderubbande om en advokatbyrå där skiljemannen är anställd har en affärsmässigt betydelsefull relation med en part eller närstående till part i skiljeförfarandet. Vidare har HD anfört att det även kan vara förtroenderubbande för skiljemannens opartiskhet om en advokatbyrå medverkat till att en viss skiljeman ofta får skiljeuppdrag. Svea hovrätt har konstaterat att det även är förtroenderubbande om en delägare i en advokatbyrå tjänstgör som skiljeman i ett skiljeförfarande där ena parten är motpart i en annan tvist till ett annat företag som har skiljemannens advokatbyrå som ombud.

Vidare har advokatetiska regler en preventiv funktion för att motverka partiska skiljemän. En advokat som handlar i strid med sådana regler är dock inte automatiskt att anse som partisk enligt 8 § LSF.

Master Thesis in Commercial and Tax Law (Arbitration Law)

Title: Arbitrators' (Im)partiality – Particular on the Relationship between an Arbitrator and a Legal Counsel

Author: Jonathan Gunnarsson

Tutor: Marie Linton

Date: 2012-05-14

Subject terms: **Impartiality, Arbitrators, Legal counsels, Conflicts of interests**

Abstract

One of the most prominent advantages of arbitration as a form of dispute resolution is that the parties may appoint arbitrators who they have confidence in and that have particular expertise in the question of the dispute. According to 8 § of the Swedish Arbitration Act (SAA), an arbitrator must be impartial and an arbitrator shall be discharged if there exists any circumstance which may diminish confidence in the arbitrator's impartiality. The arbitration award may also be challenged and set aside, if the arbitrator is biased.

This thesis aims to examine the arbitrators' (im)partiality according to 8 § SAA, and to determine when the relationship between an arbitrator and a legal counsel is considered to undermine the confidence in the arbitrator's impartiality.

The relationship between an arbitrator and a counsel is not regulated by SAA but circumstances that diminish the confidence of the arbitrator's impartiality have been subject to judicial review. The Supreme Court has set high standards for the relationship in question. For example, it is according to the Court confidence diminishing if the arbitrator's law firm currently has a significant commercial relationship with one of the parties in the arbitration as well as when a law firm contributes to that a particular arbitrator often receives assignments as an arbitrator.

In addition, attorneys' codes of conduct have a proactive function to prevent biased arbitrators. However, a lawyer who violates such rules is not automatically seen as biased according to 8 § SAA.

Innehållsförteckning

Förkortningar.....	V
1 Introduktion.....	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte.....	3
1.3 Avgränsning.....	4
1.4 Metod och material.....	5
1.5 Disposition.....	7
2 Skiljemäns (o)partiskhet.....	8
2.1 Vilka behörighetskrav ställs på skiljemän?.....	8
2.2 Den centrala bestämmelsen – 8 § LSF.....	9
2.2.1 Generellt om lagrummet.....	9
2.2.2 Hur ska huvudregeln tillämpas?.....	10
2.2.3 Vilka är huvudregelns relevanta komponenter?.....	12
2.2.4 Vilka omständigheter omfattas av presumtionsfallen?.....	13
2.3 Hur prövas partiskhet och vilka påföljder kan aktualiseras?.....	16
2.4 Sammanfattande kommentarer.....	17
3 Andra regelverk om skiljemäns (o)partiskhet.....	19
3.1 Inledning.....	19
3.2 Modellagen.....	19
3.3 SCC:s skiljedomsregler.....	20
3.4 LSF i förhållande till de andra regelverken.....	21
3.4.1 Jämförelser.....	21
3.4.2 Kan LSF hämta inspiration från de andra regelverken?.....	23
3.5 IBA:s riktlinjer.....	24
3.6 Vägledande regler om god advokatsed.....	26
3.7 Sammanfattade kommentarer.....	28
4 Relationen skiljeman och partsombud.....	30
4.1 Problemdefinition.....	30
4.2 Vilka omständigheter kan vara förtroenderubbande?.....	31
4.2.1 NJA 2007 s. 841.....	31
4.2.1.1 Referat.....	31
4.2.1.2 Kommentar.....	34
4.2.2 NJA 2010 s. 317.....	35
4.2.2.1 Referat.....	35
4.2.2.2 Kommentar.....	37
4.2.3 HovR T 1085-11.....	38
4.2.3.1 Referat.....	38
4.2.3.2 Kommentar.....	40
4.2.4 SCC.....	42
4.2.4.1 Yttrande till NJA 2007 s. 841.....	42
4.2.4.2 Fyra ytterligare ärenden.....	43
4.3 Sammanfattande kommentarer.....	44
5 Skiljemäns partiskhet i förhållande till domares jäv.....	46
5.1 Rättegångsbalkens jävsregler.....	46
5.2 Bör analogier från RB tillämpas skiljemän?.....	47
5.3 Rätten till en opartisk domstol enligt Europakonventionen.....	51

5.4	Vilken betydelse har EKMR vid tillämpningen av 8 § LSF?	52
5.5	Sammanfattande kommentarer.....	55
6	Slutsats	56
	Referenslista	60
	Rättsfallsförteckning	65

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
A. a.	Anfört arbete
A. prop.	Anförd proposition
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
EKMR	Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
IBA	International Bar Association
ICC	International Chamber of Commerce
JT	Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet
LSF	Lag (1999:116) om skiljeförfarande
Modellagen	UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration av den 21 juni 1985
New York-konventionen	FN:s konvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar, New York den 10 juni 1958
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, Avdelning I
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv, Avdelning II
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsform (1974:152)

RH	Rättsfall från hovrätterna
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SCC	Stockholm Chamber of Commerce (Stockholms Handelskammarens Skiljedomsinstitut)
SML	Lag (1929:145) om skiljemän
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law

I Introduktion

I.1 Bakgrund

Den svenska staten har inte något självständigt intresse av att alla tvister ska prövas av allmän domstol. I tvister där parter kan träffa förlikning gör staten ett undantag på sitt rättskipningsmonopol och erkänner tvistande parter avtal om att hänskjuta tvisters avgörande till en eller flera skiljemän, s.k. skiljeförfarande.¹ Enligt lagstiftaren vore det inkonsekvent om rättsordningen inte godtar parter avtal om att låta någon utomstående avgöra en tvist emellan när rättsordningen godtar parter överenskommelser om hur deras mellanhavande ska regleras.²

Skiljeförfarande är således en privat rättskipningsform som konkurrerar med och kompletterar den statliga rättskipningen. En undersökning från år 2010 visade att 71 procent av de tillfrågade svenska företagen önskade att tillämpa skiljeförfarande på sina tvister.³ Under 2009 ökade antalet ärenden hos Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut med 22 procent jämfört med året dessförinnan.⁴

Skiljeavtalet är grunden för ett skiljeförfarande och kan definieras som ett civilrättsligt avtal med processrättsliga verkningar.⁵ I skiljeavtalet har parter möjlighet att bestämma flertalet regler för förfarandet, t.ex. antalet skiljemän.⁶ Det har dock ansetts finnas ett statsintresse i att försöka tillgodose objektiviteten i skiljeförfarandet. Enligt lagstiftaren är det rimligt att

¹ Regeringens proposition 1998/99:35 *Ny lag om skiljeförfarande*, s. 34-35.

² A. prop., s. 40.

³ [Http://www.affarsvarlden.se/affarsjuridik/article3029027.ece](http://www.affarsvarlden.se/affarsjuridik/article3029027.ece), senast besökt 120127 kl. 11.30.

⁴ [Http://www.affarsvarlden.se/affarsjuridik/article3029027.ece](http://www.affarsvarlden.se/affarsjuridik/article3029027.ece), senast besökt 120127 kl. 11.30. Det är främst på grund av ekonomiska faktorer och krav på snabbhet som skiljeförfarande föredras. Att skipa rättvisa får inte kosta för mycket pengar eller ta för lång tid och statens rättskipningsmonopol kan inte längre ensamt tillgodose samhällets behov att snabbt och billigt slita tvister mellan sin stats medborgare. Se vidare Lindell, Bengt, *Alternativ tvistelösning – särskilt medling och skiljeförfarande*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2000, s. 243-255 och Carlson, Per och Persson, Mikael, *Processrättens grunder*, Iustus Förlag AB, sjunde upplagan, Uppsala 2004, s. 13-14.

⁵ Prop. 1998/99:35, s. 48.

⁶ Huvudregeln är att skiljeavtal kan ingås beträffande sådana frågor som parterna kan träffa förlikning om. Se 1 § första stycket LSF och prop. 1998/99:35, s. 49-50. För att skiljeavtalet ska få avsedd verkan krävs att parterna har rättskapacitet och att skiljeavtalet är knutet till ett visst rättsförhållande. Skiljeavtalets giltighet prövas i princip med utgångspunkt i allmänna avtalsrättsliga regler, däribland den allmänna jämningsregeln i 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Det finns inga uppställda formkrav i LSF för skiljeavtal utan de kan ingås muntligen. Se vidare prop. 1998/99:35, s. 48-49 samt Kvant, Johan och Olsson, Bengt, *Tvistlösning genom skiljeförfarande – en presentation av den nya lagen om skiljeförfarande*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1999, s. 47-48.

staten uppställer vissa formella krav på förfarandet för att bland annat bereda möjligheter för materiellt riktiga avgöranden. För att rättsordningen ska kunna ge sitt erkännande åt skiljeavtal och skiljedomar kräver således rättsordningen att det finns vissa lagfästa regler om skiljeförfarandets process.⁷ Lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF) reglerar sedan 1 april 1999 skiljedomsrätten.⁸

Enligt 8 § första stycket LSF ska en skiljeman vara opartisk. Om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för en skiljemans opartiskhet ska denne skiljas från sitt uppdrag. Ett exempel på en sådan omständighet är när en skiljeman är ledamot i styrelsen för ett företag som är part i skiljeförfarandet.⁹

Reglerna om skiljemäns opartiskhet är en grundsten i den svenska lagstiftningen rörande skiljeförfarande. I 8 § andra stycket LSF finns en exemplifierande uppräkningslista av förtroenderubbande omständigheter.¹⁰ Som exempel kan nämnas att förtroendet för en skiljemans opartiskhet är rubbat om tvistens utgång kan innebära betydande nytta för skiljemannen eller någon närstående till skiljemannen.¹¹

Det är inte endast förhållandet skiljeman och part som kan omfattas av partiskhet.¹² I förarbetena till LSF uppmärksammas även relationen mellan partsombud och skiljeman vad gäller partiskhet. Som exempel kan nämnas att förtroenderubbande omständigheter kan uppstå när en skiljeman tillhör samma advokatbyrå eller skiljedomsnätverk som en av parternas ombud. Enligt lagstiftaren är den nämnda relationen komplicerad och inte lämpad för en lösning lagstiftningsvägen.¹³

Det finns här anledning att försöka fastställa när relationen mellan en skiljeman och ett partsombud kan anses rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Då LSF endast fast-

⁷ Prop. 1998/99:35, s. 35.

⁸ LSF:s bestämmelser bygger på att ett s.k. normalförfarande föreligger. Utgångspunkten är därmed att det handlar om ett tvåpartsförhållande och att skiljeförfarandet har sin grund i ett skiljeavtal. Den nämnda lagstiftningen är enligt 46 § LSF tillämplig på både svenska och internationella skiljeförfaranden. Se vidare prop. 1998/99:35, s. 46-48 och 97 och SOU 1994:81 *Ny lag om skiljeförfarande*, s. 77 och 129.

⁹ 8 § andra stycket p. 2 LSF.

¹⁰ Prop. 1998/99:35, s. 83-85 och 218.

¹¹ 8 § andra stycket p. 1 LSF.

¹² Prop. 1998/99:35, s. 83-85 och 218.

¹³ Se prop. 1998/99:35, s. 85 samt t.ex. NJA 2010 s. 317 och HovR T 1085-11.

ställer en generell standard för skiljemäns (o)partiskhet finns det ett behov att i detalj studera när partiskhet föreligger i den nämnda relationen.

1.2 Syfte

Denna uppsats syftar till att utreda skiljemäns (o)partiskhet enligt 8 § LSF samt att i ljuset av rättspraxis försöka fastställa gällande rätt för partiskhet i relationen mellan skiljeman och partsombud. Med anledning av att den nämnda relationen inte är reglerad i LSF samtidigt som intressekonflikter ofta är svårupptäckta och sällan fångas upp av de allmänna jävsreglerna finns det ett behov av att försöka fastställa när en relation mellan en skiljeman och ett partsombud kan anses rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Det bör även här nämnas att skiljemän och partsombud vid intressekonflikter ofta ställs inför den svåra frågan om vad som väger tyngst av vänskap och pengar jämfört med etik och regelverk. Det gör att den förevarande relationen blir än mer komplex.

Vid besvarandet av uppsatsens syfte uppkommer flertalet andra frågeställningar vilka kommer att behandlas i följande ordning.

- Vilka behörighetskrav ställs på skiljemän?
- Vilka rättsliga komponenter, t.ex. skiljemäns upplysningsplikt, bör åtnjuta särskild betydelse vid en helhetsbedömning enligt huvudregeln 8 § LSF?
- Vilken påverkan har International Bar Association:s (IBA) riktlinjer beträffande intressekonflikter i internationella skiljeförfaranden av den 22 maj 2004 riktlinjer (IBA:s riktlinjer) på bedömningen om partiskhet föreligger?
- Om en advokat handlar i strid med Sveriges Advokatsamfundets vägledande regler om god advokatsed¹⁴ (vägledande regler) är han då även automatiskt att anse som partisk enligt 8 § LSF?
- Vilka likheter respektive skillnader finns mellan LSF, United Nations Commission on Trade Law Model Law on International Commercial Arbitration¹⁵ (modellagen) och Stockholms Handelskammars (SCC) Skiljedomsregler i vad gäller reglerna om skiljemäns partiskhet? Kan LSF inspireras av någon bestämmelse från de andra regelverken för att mer effektivt motverka partiska skiljemän?

¹⁴ Antagna av Advokatsamfundets styrelse den 29 augusti 2008 och trädde i kraft den 1 januari 2009. Den senaste lydelsen av reglerna gäller från den 1 januari 2010.

¹⁵ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration av den 21 juni 1985.

- Kan och bör en analog tillämpning av rättegångsbalkens (1942:740) (RB) regler om domarjäv aktualiseras vid frågor om skiljemäns (o)partiskhet?
- Vilken betydelse har Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR) vid tillämpning av 8 § LSF?

1.3 Avgränsning

Uppsatsens syfte är att analysera rättsläget för skiljemäns obehörighet på grund av partiskhet i allmänhet och i deras relation till partsombud i synnerhet. I uppsatsen ligger således tonvikten på de bestämmelser i LSF som rör partiskhet. Då det finns relevant rättspraxis som har behandlat reglerna om skiljemäns opartiskhet i lagen (1929:145) om skiljemän (SML) är även reglerna i SML av intresse för uppsatsens framställning.

Då uppsatsen syftar till att utreda vad som utgör förtroenderubbande omständigheter för skiljemäns opartiskhet behandlas inte LSF:s bestämmelser om sanktioner på grund av partiskhet särskilt ingående. En parts möjlighet att åberopa att en skiljeman ska skiljas från sitt uppdrag berörs endast ytligt.

Uppsatsen är begränsad till att omfatta skiljeförfaranden som ägt rum i Sverige och som därmed enligt 46 § LSF faller in under LSF:s tillämpningsområde. Vidare omfattar uppsatsen endast skiljeförfaranden som grundar sig på skiljeavtal mellan parterna, s.k. konventionella skiljeförfaranden. Således utreds inte legala skiljeförfaranden, då lagtext föreskriver att en viss typ av tvister ska avgöras genom skiljeförfarande.¹⁶ När det gäller konventionella skiljeförfaranden är uppsatsen begränsad till att endast behandla *ad hoc*-skiljeförfaranden, vilket innebär att en för tillfället upprättad skiljenämnd ska avgöra tvisten.¹⁷ I uppsatsen berörs dock även till viss del institutionella förfaranden i form av regler och praxis från Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut (SCC).

¹⁶ Som exempel på ett legalt skiljeförfarande kan nämnas 14 kap. 31-35 §§ aktiebolagslagen (2005:551) (ABL). Se vidare SOU 1994:81, s. 251-252.

¹⁷ Om parterna inte kommit överens om annat är endast LSF tillämplig på ett sådant förfarande. Skulle parterna i stället besluta sig för att använda ett institutionellt förfarande medverkar ett särskilt organ i avgörandet. Organets medverkan bestäms av parternas överenskommelse. De flesta institutionerna som anlitas har utarbetade skiljedomsreglementen som innehåller bestämmelser som kompletterar, bekräftar eller modifierar nationella skiljedomslagar. Se prop. 1998/99:35, s. 35-39 och Heuman, Lars, *Skiljemannarätt*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1999, s. 22-23.

I uppsatsen behandlas inte EU-lagstiftning eftersom uppsatsens syfte är att utreda den svenska regeln om skiljemäns opartiskhet. I vad gäller advokatetiska regler behandlas inte regler från Rådet för advokatsamfunden i den Europeiska unionen (CCBE) då uppsatsen har till syfte att behandla svenska skiljeförfaranden enligt LSF. Dock är Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed av intresse för uppsatsens framställning.

1.4 Metod och material

Material som används för uppsatsens framställning har insamlats genom en rättsdogmatisk metod. Lagtext, förarbeten, rättspraxis, sedvänja och doktrin på det svenska rättsområdet har sålunda granskats i hierarkisk ordning.¹⁸ Med det menas att materialet i uppsatsens olika analysmoment har beaktats i den ordning som domstolarna kan förväntas göra, dvs. ett s.k. domarperspektiv anläggs.

Inom ramen för den rättsdogmatiska metoden används även uppsatsens material i en tjänande roll för att visa på problem och lösningar på området. Detta görs främst i uppsatsens jämförelsestudier, se t.ex. nedan under avsnitt 3.4. Delar av uppsatsen är även deskriptiv, se t.ex. nedan under avsnitt 2.3. I de delarna beskrivs bland annat hur en eller flera rättsregler ska tillämpas.

Uppsatsen är i grunden regelorienterad där ansats tas i 8 § LSF. Vid behandling av nämnda lagrum uppkommer flera problem och frågeställningar, vilket gör att uppsatsen till stor del skrivs utifrån ett problembaserat perspektiv. Därmed är uppsatsen huvudsakligen problemorienterad. I uppsatsen ges särskild uppmärksamhet till det oreglerade problemet om när relationen mellan en skiljeman och ett partsombud anses rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet.

Då uppsatsen har till syfte att utreda gällande rätt författas uppsatsen ur ett *de lege lata* perspektiv. Vid ett antal av uppsatsens frågeställningar, som t.ex. om LSF kan inspireras av något annat relevant regelverk, övergår uppsatsen till att skrivas ur ett *de lege ferenda* perspektiv. Där försöker uppsatsen att utreda vad lagen borde vara i förhållande till vad lagen är.¹⁹ I det följande beskrivs det använda materialet närmare.

¹⁸ Rangordningen av rättskällornas betydelse och rättskällevärde följer av ordningen som de är nämnda.

¹⁹ Se vidare Agell, Anders, Malmström, Åke, Ramberg, Christina och Sigeman, Tore, *Civilrätt*, Liber, 21:a upplagan, Malmö 2010, s. 43.

Behandlingen av uppsatsens syfte har till stor del sin grund i LSF:s bestämmelser och dess förarbeten. I jämförelsesyfte beaktas även RB:s regler om domarjäv. Vid tolkningen och tillämpningen av LSF är, i likhet med vad som gäller för andra svenska författningar, förarbeten en relevant rättskälla. Då LSF i stor utsträckning innehåller regler från SML kan även äldre förarbeten till sådana oförändrade regler vara av intresse.²⁰

Vid förhållanden som lagtext och förarbeten inte kan ge vägledning för att fastställa gällande rätt är andra rättskällor av betydelse. Vägledande är framförallt rättspraxis från Högsta domstolen och hovrätter som har behandlat skiljemäns obehörighet på grund av partiskhet.²¹

För uppsatsens framställning är även sedvänja och doktrin av intresse. Framförallt är regler och utredningar från SCC tillsammans med Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler av betydelse vid behandlingen av relationen mellan skiljeman och partsombud.²²

Oberoende av att uppsatsen primärt utgår från svenska förhållanden och att fokus är på den svenska rättsutvecklingen så används internationellt material. Anledningen till det är att vid arbetet med att framställa LSF togs internationella rättskällor i beaktande, t.ex. modellagen. Utöver modellagen består det internationella materialet huvudsakligen av EKMR, rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) och IBA:s riktlinjer.

²⁰ Heuman 1999, s. 43-44.

²¹ Tillämpningen av rättspraxis från hovrätterna motiveras av att klandertalan mot en skiljedom enligt 43 § första stycket LSF ska väckas vid hovrätt inom vars domkrets skiljeförandet ägt rum. Vid de tillfällen då platsen för skiljeförfarandet inte är angiven i skiljedomen, får talan väckas vid Svea hovrätt. Enligt 43 § andra stycket LSF tilläts överklagande till HD om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen. Äldre mål rörande tillämpningen av den tidigare gällande SML kan fortfarande ha prejudikatverkan. Det gäller dock främst i den mån som nämnda praxis rör bestämmelser som överförts i oförändrat skick till nu gällande LSF. Se Heuman 1999, s. 43-44.

²² De nuvarande SCC-reglerna, Skiljedomsregler och Regler för Förenklat Skiljeförfarande (SCC:s skiljedomsregler), trädde i kraft den 1 januari 2010. Se vidare Andersson, Fredrik, Isaksson, Therese, Johansson, Marcus, Nilsson, Ola och Herre, Johnny (red.), *Arbitration in Sweden*, Swedish Arbitration Association, Jure AB, Visby 2011, s. 205.

Det tillhör vanligheterna att medlemmar ur Sveriges Advokatsamfund är del i skiljeförfaranden, som ombud eller skiljeman. Således är Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed av intresse vid tillämpning och tolkning i tvister rörande skiljeförfarande. De vägledande reglerna är ett viktigt ramverk för advokaternas yrkesetik. Se vidare t.ex. NJA 2007 s. 841 och NJA 2010 s. 317 och 1 och 2 §§ Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed. Till reglerna finns även en kommentar, vilken inte är bindande utan ska ses som en ytterligare vägledning för förståelsen av varje enskild regel. Kommentaren uppdateras för att följa utvecklingen som om t.ex. Advokatsamfundets disciplinnämnd fattar ett beslut eller styrelsen gör ett uttalande som gäller god advokatsed. Se vidare <http://www.advokatsamfundet.se/Advokatetik/Vagledande-regler-om-god-advokatsed1/>, senast besökt 120411 kl. 09.40.

Avslutningsvis är det här av betydelse att nämna det ofrånkomliga problem som skiljedomsrätten ofta brottas med, nämligen otillgängligt material. På grund av att skiljedomar generellt inte är offentliga saknas värdefulla motiveringar till skiljedomar. Att fastställa en etablerad praxis förefaller således tämligen svårt. Det skiljer sig från avgöranden i allmänna domstolar som är offentliga. För uppsatsens vidkommande är dock främst rättspraxis från HD och hovrätterna av betydelse vid behandlingen av skiljemäns (o)partiskhet. Därmed påverkas inte uppsatsen nämnvärt av otillgängligt material.

1.5 Disposition

I kapitel två studeras kravet på skiljemäns opartiskhet. Inledningsvis behandlas de allmänna behörighetskraven på skiljemän innan 8 § LSF är föremål för analys. I kapitlet behandlas bland annat vilka komponenter som är särskilt relevanta vid helhetsbedömningen om partiskhet föreligger enligt 8 § LSF samt vilka omständigheter som omfattas av de fyra presumtionsfallen i nämnda lagrum.

Kapitel tre utreder likheter och skillnader mellan LSF, modellagen och SCC:s skiljedomregler vad gäller reglerna om skiljemäns opartiskhet. Kapitlet handlar om LSF kan ta efter någon bestämmelse från de andra regelverken för att mer effektivt motverka partiska skiljemän. I kapitlet utreds även de advokatetiska reglerna som rör relationen mellan skiljeman och partsombud.

I kapitel fyra behandlas relationen mellan skiljeman och partsombud. Kapitlet innehåller en sammanställning av vad som i ljuset av rättspraxis utgör förtroenderubbande omständigheter i relationen mellan skiljeman och partsombud.

Kapitel fem introducerar domares intressekonflikter i form av en genomgång av RB:s regler om domarjäv och artikel 6 (1) EKMR. Kapitlet analyserar nämnda reglers relation till 8 § LSF och vilken påverkan som dessa regler har på bedömningen av skiljemäns partiskhet.

I kapitel sex återfinns uppsatsens slutsatser.

2 Skiljemäns (o)partiskhet

2.1 Vilka behörighetskrav ställs på skiljemän?

Det finns tolv bestämmelser i LSF angående skiljemän.²³ Enligt 12 § första stycket LSF har parterna möjlighet att träffa avtal om antalet skiljemän och hur dessa ska utses. Antalet skiljemän ska vara tre om annat inte har bestämts av parterna.²⁴

I 7 § LSF anges de allmänna behörighetskraven på en skiljeman. Nämnda lagrum stadgar att ”var och en som råder över sig själv och sin egendom kan vara skiljeman”.²⁵ Således måste en skiljeman vara fullt rättskapabel samt vara kompetent att ta hand om sig själv och sin egendom.²⁶

Enligt 7 § LSF är möjligheten att tjänstgöra som skiljeman därmed omfattande.²⁷ De enda begränsningarna som finns är att en skiljeman inte kan vara underårig eller stå under förvaltarenskap enligt 9 kap. 1 § respektive 11 kap. 7 § föräldrabalken (1949:381). Syftet med 7 § LSF är att skydda parter mot skiljemän i konkurs, låg ålder eller mental ohälsa.²⁸ Något lagstadgat krav på svenskt medborgarskap eller juridisk erfarenhet för att tjänstgöra som skiljeman finns således inte.

Partsautonomin ges mycket vida ramar när det kommer till parternas möjlighet att bestämma vem som ska vara skiljeman.²⁹ LSF:s regler om skiljemäns behörighet är dispositiva och parter kan uppställa fler krav och kvalifikationer på skiljemännen. På så sätt är kraven i 7 § LSF endast minimivillkor.³⁰

²³ Se 7-18 §§ LSF.

²⁴ Se 12 § andra stycket LSF och 13 § LSF.

²⁵ 7 § första stycket LSF.

²⁶ Prop. 1998/99:35, s. 78-81.

²⁷ A. prop., s. 81.

²⁸ A. prop.

²⁹ A. prop., 81. Det är vanligt att parterna utser skiljemän med särskild kompetens för tvistens avgörande. Lagstiftaren anför att om rätt personer blir utsedda till skiljemän kan förfarandet påskyndas, kostnaderna bli lägre och resultatet mer tillfredställande. På grund av att skiljemän är anlitade och avlönade av parterna är det i deras intresse att göra ett tillfredställande och snabbt arbete för att inte förlora framtida uppdrag som skiljemän. Det anses som den främsta fördelen med skiljeförfarande. Det tilltalar många näringsidkare och företag att få sin tvist snabbt avgjord av en utvald sakkunnig och betrodd nämnd. Se prop. 1998/99:35, s. 40-41 och SOU 1995:65, s. 117.

³⁰ Prop. 1998/99:35, 81-82.

Bestämmelserna om skiljemän och deras behörighet ska enligt 9 § LSF iakttas *ex officio* av skiljemännen. Enligt 34 § p. 5 LSF är en skiljedom dock inte ogiltig *per se* vid händelsen att en obehörig skiljeman stannar kvar i skiljenämnden. Det erfordras att en part agerar och inom föreskriven tid väcker en klandertalan mot skiljedomen. Partens rätt att åberopa förhållandet får inte heller ha prekluderats enligt 34 § andra stycket LSF.³¹

2.2 Den centrala bestämmelsen – 8 § LSF

2.2.1 Generellt om lagrummet

Enligt 8 § första stycket LSF ska en skiljeman vara opartisk. Det är ett krav som gäller samtliga skiljemän och därmed även de partsutsedda.³² Reglerna i 8 § LSF har till syfte att så långt som möjligt garantera skiljemännens opartiskhet.³³ Det förevarandet lagrummet anses vara tvingande rätt och kan således inte avtalas bort.³⁴

LSF:s centrala bestämmelse om skiljemäns (o)partiskhet i 8 § LSF är ett pedagogiskt uppbyggt lagrum. Bestämmelsen inleds med en huvudregel som stadgar att en skiljeman ska vara opartisk och att skiljemannen på ansökan av en part kan skiljas från sitt uppdrag om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Däref-

³¹ 10 § första stycket LSF, 33 § första stycket LSF och prop. 1998/99:35, s. 217. Se vidare nedan under avsnitt 2.3.

³² A. prop., s. 217. Det är av stor betydelse att skiljemännen är opartiska. En anledning till det är att en skiljedom inte kan undanröjas om den materiella rättstillämpningen är felaktig. Det är dock parterna själva som ansvarar för skiljemännens sakkunskap och opartiskhet. Se a. prop., s. 35 och SOU 1994:81, s. 69 samt Heuman, Lars, *Specialprocess – utsökning och konkurs*, Norstedts Juridik AB, sjätte upplagan, Visby 2007, s. 38.

Kravet på opartiska skiljemän är även av avsevärd betydelse för skiljeförfarandets tillämpning. Om skiljemännen inte åtnjuter parternas förtroende går en av skiljeförfarandets främsta fördelar förlorad. Se vidare ovan i not 29.

³³ Prop. 1998/99:35, s. 83.

³⁴ Det finns dock vissa undantag till kravet på att skiljemän ska vara opartiska. En part kan underlåta att göra partiskhet gällande vilket innebär att parterna kan komma överens om att utse partiska skiljemän. En förutsättning för det är dock att parterna är medvetna om vari partiskheten består. Lagstiftaren menar att reglerna således är tvingande såtillvida att en part inte på förhand har rätt att avstå från att åberopa abstrakta grunder för partiskhet eller någon annan kategori av grunder för klandertalan. Se prop. 1998/99:35, s. 86 och SOU 1994:81, s. 119 och 268 samt Lindskog, Stefan, *Skiljeförfarande – en kommentar*, Norstedts Gula Bibliotek, Norstedts Juridik AB, Visby 2005, s. 445-446. Ett ytterligare undantag till indispositiviteten finns vid rent internationella tvister. Då har parterna större rätt att disponera över frågan. Mer abstrakta förhandsavtal torde här accepteras. Se vidare om s.k. undantagsavtal i prop. 1998/99:35, s. 155-159. Jmf. även RH 1991:15 där Svea hovrätt anförde att reglerna om skiljemäns opartiskhet inte kan anses vara tvingande eftersom parterna kan avstå från att åberopa jäv.

ter innehåller lagrummet en exemplifierande uppräknig av sådana förtroenderubbande omständigheter.³⁵

”En skiljeman skall vara opartisk.

En skiljeman skall på yrkande av en part skiljas från sitt uppdrag, om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. En sådan omständighet skall alltid anses föreligga

1. om skiljemannen själv eller någon närstående till skiljemannen är part eller annars kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,
2. om skiljemannen eller någon närstående till skiljemannen är ledamot av styrelsen för ett bolag eller någon annan sammanslutning som är part eller annars är ställföreträdare för en part eller för någon annan som kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,
3. om skiljemannen som sakkunnig eller annars har tagit ställning i tvisten eller hjälpt en part att förbereda eller utföra sin talan i tvisten, eller
4. om skiljemannen har mottagit eller förbehållit sig ersättning i strid med 39 § andra stycket.”

Om det föreligger förtroenderubbande omständigheter är skiljemannen som sagt diskvalificerad att avgöra tvisten.³⁶ Vad gäller uppräknigens typexempel ska de inte tolkas *e contrario* så att en omständighet som faller utanför dem inte kan rubba förtroendet för en skiljemans opartiskhet. Snarare ska de fyra uppräknade typexemplen ses som presumtionsfall där partiskhet alltid kan antas att föreligga. Dessa typexempel kommer att behandlas nedan under avsnitt 2.2.4. En närmare beskrivning av huvudregeln ges nedan under avsnitt 2.2.2.

2.2.2 Hur ska huvudregeln tillämpas?

Som ovan nämnts inleds 8 § LSF med en huvudregel som stadgar att om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för en skiljemans opartiskhet ska denne skiljas från sitt uppdrag.³⁷ Det är samma formulering som RB:s generalklausul för domarjäv.³⁸ Dock behöver inte en omständighet som utgör jäv för domare utgöra det för skiljemän. Även den omvända situationen är möjlig.³⁹

³⁵ Prop. 1998/99:35, s. 218.

³⁶ Prop. 1998/99:35, s. 218.

³⁷ Se ovan under avsnitt 2.2.1.

³⁸ Se 4:13 p. 10 RB. Se vidare om domarjäv nedan under avsnitt 5.1.

³⁹ SOU 1994:81, s. 114.

En förtroenderubbande omständighet ska vara av sådan natur att den inverkar på förtroendet för skiljemannens förmåga eller vilja att förhålla sig opartisk.⁴⁰ Vid en bedömning enligt huvudregeln bör således fokus ligga på omständighetens förtroendeskadliga effekt.

Då partiskhet till stor del är en mental inställning och i sig själv inte iakttagbar är det utan betydelse om skiljemannen själv anser sig vara opartisk. Vad en part misstänker ska inte heller påverka inte bedömningen.⁴¹ En bedömning enligt huvudregeln ska därmed ske objektivt.

I rättspraxis har det fastställts att kraven på skiljemäns opartiskhet ska ställas högt.⁴² Vad det innebär har dock inte klargjorts närmare. Vid bedömning enligt huvudregeln ska en helhetsbedömning göras och samtliga anknytningspunkter ska tas i beaktande.⁴³ Med det menas att ett antal mindre förtroendeskadande omständigheter kan leda till en bedömning att skiljemannens förtroende är rubbat. På samma sätt kan omständigheter som verkar i motsatt riktning ”väga upp” ett till synes rubbat förtroende.⁴⁴

I NJA 1981 s. 1205 var ett antal arbetsmarknadsorganisationer part i ett skiljeförfarande rörande en grupplivförsäkring. Motparten yrkade att vissa av de av arbetsorganisationerna utsedda skiljemännen var partiska på grund av att de var tjänstemän hos organisationerna. HD anförde att den omständigheten inte kan antas medföra att skiljemännen påverkas av obehöriga intressen. Enbart en sådan omständighet innebär inte ett minskat förtroende för skiljemännens opartiskhet. Enligt domstolen krävdes det något mer förtroenderubbande för att skiljemännen skulle anses partiska.⁴⁵ Domstolens avgörande visar att en omständighet inte behöver vara tillräcklig för att partiskhet ska anses föreligga. Det erfordras som sagt en helhetsbedömning vid prövningen om en skiljeman är partisk.

Huvudregeln i 8 § LSF har ett brett tillämpningsområde och i princip bedöms alla fall av partiskhet enligt den. De fyra presumtionsfallen i 8 § andra stycket LSF ger vägledning vid tillämpningen av huvudregeln.

⁴⁰ Lindskog 2005, s. 446-447.

⁴¹ Se vidare NJA 1993 s. 571 och Lindskog 2005, s. 447.

⁴² Se NJA 1981 s. 1205 och NJA 2007 s. 841.

⁴³ RH 1991:15.

⁴⁴ Lindskog 2005, s. 449.

⁴⁵ NJA 1981 s. 1205, s. 1212-1214.

Alla omständigheter av förtroenderubbande karaktär hos skiljemannen kan leda till partiskhet och diskvalificerande av denne.⁴⁶ Således prövas relationen mellan skiljeman och partsombud även med huvudregeln. Särskilt om bedömningen i den relationen behandlas nedan under kap. 4.

2.2.3 Vilka är huvudregelns relevanta komponenter?

Vid en helhetsbedömning enligt huvudregeln i 8 § LSF har klagande part möjlighet att åberopa flera omständigheter eller yttre förhållanden för att visa att ett förtroenderubbande förhållande anses föreligga. Således kan ett indicium som i sig själv inte anses vara förtroenderubbande tillsammans med flera andra indicier ge en annan bedömning.⁴⁷

Inledningsvis kan konstateras att de lagstadgade reglerna om skiljemans partiskhet bör åtnjuta särskilt värde i helhetsbedömningen. Dessa är de fyra uppräknade presumtionsfallen i 8 § andra stycket LSF samt skiljemäns upplysningsplikt enligt 9 § LSF. Enligt lagstiftaren anses de omständigheter som är uppräknade i de fyra fallen alltid rubba förtroendet för en skiljeman.⁴⁸ Även omständigheter som är likartade med presumtionsfallen torde ha ett betydande värde i helhetsbedömningen.⁴⁹

Om en skiljeman underlåter att utföra sin upplysningsplikt kan det vara en omständighet av betydelse vid helhetsbedömningen.⁵⁰ Upplysningsplikten har stor betydelse för förtroendet för en skiljeman och åsidosätts den torde en del av partens förtroende för skiljemannen vara rubbat. Som exempel kan nämnas att skiljemannen lämnat in en konkursansökan utan att upplysa parterna. En skiljeman är som ovan sagt obehörig om han är i konkurs enligt 7 § LSF.

I NJA 2010 s. 317 fastställde HD att upplysningsplikten har störst betydelse vid gränsfall där frågan om partiskhet är svårbedömd. Enligt domstolen ska inte åsidosättande av upplysningsplikten tillmätas något betydande värde i bedömningen om partiskhet föreligger. Således torde åsidosättande av upplysningsplikten inte inneha betydande värde vid helhetsbedömningen.

⁴⁶ Se vidare Lindskog 2005, s. 447-449.

⁴⁷ Se ovan under avsnitt 2.2.2.

⁴⁸ NJA 2007 s. 841 och prop. 1998/99:35, s. 85 och 218.

⁴⁹ Se vidare om de fyra presumtionsfallen nedan under avsnitt 2.2.4.

⁵⁰ Prop. 1998/99:35, s. 219 och SOU 1994:81, s. 266-268.

Ytterligare en lagstadgad komponent som bör ges särskilt beaktande är skiljemäns skyldighet att avgöra tvisten snabbt enligt 21 § LSF. En skiljemans dröjsmål har ansetts så pass väsentligt att det har sanktionerats i 17 § LSF.⁵¹ Fördröjer en skiljeman förfarandet utan anledning torde det även kunna spela in i bedömningen om partiskhet föreligger.

I rättspraxis har även andra komponenter ansetts vara betydande för bedömningen om det föreligger förtroenderubbande omständigheter. HD fastslog i NJA 2007 s. 841 och NJA 2010 s. 317 att relationen mellan skiljeman och partsombud innehar en betydande värde vid bedömningen av om partiskhet föreligger.⁵²

Vidare anförde Svea hovrätt i RH 1991:15 att en skiljeman var partisk som tidigare varit ställföreträdare och aktieägare i bolaget som var part. I målet hade situationen varit sådan att det hade förelegat omständighet enligt det andra presumtionsfallet men omständigheten hade sedan upphört. Hovrätten fann ändå att partiskhet var för handen enligt huvudregeln.⁵³

Andra komponenter som bör tas särskilt i beaktande är om skiljemannen befinner sig i något slags beroendeförhållande i förhållande till part eller på annat sätt ha en nära anknytning till denne. Ett sådant fall är att skiljeman är skuldsatt till en av parterna.⁵⁴ Om skiljemannen har en nära anknytning till de andra aktörerna i förfarandet, t.ex. en förhörsperson, kan det även anses som förtroenderubbande.⁵⁵

Mot bakgrund av vad som anförts i det föregående ska fokus ligga på en omständighets förtroendeskadliga effekt. Därmed har omständigheter med en större potential att skada förtroendet för en skiljemans opartiskhet ett större värde i helhetsbedömningen.

2.2.4 Vilka omständigheter omfattas av presumtionsfallen?

Det *första* typexemplet i 8 § andra stycket LSF behandlar en skiljemans egenintresse. Enligt första exemplet presumeras det att partiskhet föreligger när skiljemannen själv är part i, eller

⁵¹ Den påföljd som kan bli aktuell är att skiljemannen kan, på en parts ansökan, bli skild från sitt uppdrag. Se 17 § LSF.

⁵² Relationen mellan partsombud och skiljeman kommer att behandlas mer ingående nedan under kap. 4.

⁵³ Se RH 1991:15.

⁵⁴ Lindskog 2005, s. 451.

⁵⁵ A. a.

annars kan förvänta sig beaktansvärd nytta eller skada av, tvistens utgång. Även närstående till skiljemannen omfattas av bestämmelsen.⁵⁶

Det föreliggande presumtionsfallet för att partiskhet existerar återfanns även i 5 § andra stycket SML. Den äldre lagstiftningens lydelse stadgade att en skiljeman är partisk om denne kunde förvänta sig ”synnerlig” nytta eller skada av sakens utgång. Vid tillkomsten av LSF skärptes presumtionsfallet genom att begreppet ”synnerlig” byttes ut mot ”beaktansvärd” så att redan en mindre grad av nytta eller skada anses tillräcklig för att rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet.⁵⁷

Enligt lagstiftaren finns det ofta en ekonomisk intressegemenskap mellan den tilltänkta skiljemannen och parten. Om det ekonomiska intresset är starkt är det troligt att partiskhet föreligger då skiljemannen har beaktansvärd nytta av tvistens utgång.⁵⁸ Således rör den första punkten en skiljemans ekonomiska engagemang i tvisten.

När det kommer till det första presumtionsfallets omfattning är det enligt lagstiftaren inte möjligt att uttömmande ange vilka relationer som faller in under termen ”närstående” och därmed utgör partiskhet hos skiljemannen. I den valda formuleringen inkluderas, förutom makar och nära släktingar, även andra som står i en parrelation till varandra.

På grund av att större vikt läggs vid den faktiska relationen i det enskilda fallet tonas betydelsen av släktskapet ned. Nära relationer kan föreligga utan att personerna är släkt. Relation till en juridisk person faller utanför begreppet ”närstående”.⁵⁹

Den *andra* punkten i den exemplifierande uppräkningsen rör ställföreträdarskap. Det föreligger förtroenderubbande omständigheter om skiljemannen eller närstående till skiljemannen är ledamot i styrelsen för ett bolag eller en sammanslutning som är part i skiljeförfarandet.⁶⁰

En ledamot i styrelsen av en juridisk person är partisk även om han inte är ställföreträdare för den juridiska personen.⁶¹ Enligt Heuman bör en skiljeman med stöd av huvudregeln

⁵⁶ 8 § andra stycket p. 1 LSF.

⁵⁷ Som exempel kan nämnas att ett litet aktieinnehav i ett bolag som är på väg att inlösas kan anses tillräckligt för att vara förtroenderubbande i en tvist rörande lösenbeloppet av aktierna. Bedömningen ska ske med hänsyn till aktiernas antal och värde samt till tvistens betydelse för aktiekursen. Se Prop. 1998/99:35, s. 83-84 och Heuman 1999, s. 241.

⁵⁸ Prop. 1998/99:35, s. 218.

⁵⁹ A. prop., s. 84 och 218.

⁶⁰ 8 § andra stycket p. 2 LSF.

kunna anses vara partisk om han intar en ledande ställning inom ett företag men utan att vara ställföreträdare för företaget.⁶²

I NJA 1981 s. 1205 anför HD att en skiljeman var partisk för att han vid skiljedomen var suppleant i ena partens styrelse. I målet stadgar dock domstolen att ett direkt eller indirekt ägarskap från skiljemannens arbetsgivare inte ensamt föranleder partiskhet.

Även föräldrar för underåriga och förvaltare enligt föräldrabalken omfattas av den andra punkten.⁶³ Begreppet ”närstående” ska bedömas på samma sätt som i den första punkten av det förevarande lagrummet.

Det *tredje* typexemplet presumerar att partiskhet existerar när skiljemannen är del i tvisten genom att vara sakkunnig, vittne eller genom att ha hjälpt en part att förbereda eller utföra sin talan.⁶⁴ Den som utåt har röjt en mening i tvisten kan enligt lagstiftaren knappast vara opartisk.⁶⁵ En skiljeman anses inte heller partisk för att han beslutat mellandom eller deldom.⁶⁶

Bestämmelsen omfattar dock inte en skiljeman som gett uttryck för en uppfattning i en rättsfråga som är föremål för prövning i skiljeförfarandet. Sådant uttryck kan t.ex. skett i litteraturen eller genom ställningstagande som domare i något annat mål.⁶⁷ Om skiljemannens uttalande är beställt av en av parterna i tvisten torde det dock inte förefalla så självklart att skiljemannen är opartisk. Ett beställt arbete kommer kanske inte att omfattas av den tredje presumtionspunkten men det kan fortfarande anses vara förtroenderubbande vid en prövning enligt huvudregeln.

I den *fjärde* och sista punkten stadgas att skiljeman är partisk om han mottagit eller förbehållit sig ersättning i strid med 39 § andra stycket LSF.⁶⁸ Med det menas att skiljemannen inte får ha en hemlig ekonomisk relation till endast en av parterna. Som exempel kan nämnas att skil-

⁶¹ Prop. 1998/99:35, s. 84 och 218.

⁶² Heuman 1999, s. 242.

⁶³ Prop. 1998/99:35, s. 84 och 218.

⁶⁴ 8 § andra stycket p. 3 LSF. Den tredje punkten omfattar således fall där det finns stor risk att skiljemannen kan ha solidariserat sig med en av parterna, genom att t.ex. hjälpa till vid förberedelsen av dennes talan.

⁶⁵ Prop. 1998/99:35, s. 84-85 och 218.

⁶⁶ A. prop., s. 84-85 och 218.

⁶⁷ A. prop.

⁶⁸ 8 § andra stycket p. 4 LSF.

jemannen får ekonomisk ersättning av ena parten utan motpartens godkännande.⁶⁹ Den fjärde punkten behandlar på så sätt skiljemannens omutlighet.

2.3 Hur prövas partiskhet och vilka påföljder kan aktualiseras?

Det finns två möjliga påföljder för en part att åberopa när en skiljeman är partisk. Den första möjliga påföljden är att under förfarandets gång begära att skiljemannen skiljs från sitt uppdrag. Den andra är att efter förfarandets slut söka häva skiljedomen genom klandertalan.⁷⁰

För att en partisk skiljeman ska skiljas från sitt uppdrag måste en part enligt 10 § första stycket LSF framställa en begäran om det. En sådan begäran ska ske inom femton dagar från det att skiljemannen blivit utsedd såväl som att parten fått kännedom om den förtroendebrottande omständigheten.⁷¹ Om parterna inte bestämt annat ska yrkandet prövas av skiljemännen.⁷² Bifalles yrkandet av skiljemännen är det slutligt enligt 10 § andra stycket LSF. Om yrkandet om partiskhet ogillas av skiljemännen kan parten enligt 10 § tredje stycket LSF inom trettio dagar ansöka om att skiljemannen ska skiljas från sitt uppdrag. En sådan ansökan ska göras hos tingsrätten.⁷³

Det finns även möjlighet att genom klandertalan häva en skiljedom på grund av skiljemans partiskhet. Reglerna om det nämnda har sin utgångspunkt i 34 § p. 5 LSF. I tredje stycket av nämnda lagrum ska talan väckas inom tre månader från den dag som parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Enligt 43 § första stycket LSF ska talan väckas vid hovrätt inom vars domkrets skiljeförfarandet ägt rum. Om platsen för skiljeförfarandet inte är angiven i skiljedomen får talan väckas vid Svea hovrätt.⁷⁴

Vid prövning av en klandertalan ska hänsyn tas till preklusionsregeln i 34 § andra stycket

⁶⁹ Se 39 § andra stycket LSF. Se även 20 kap. 2 § brottsbalken (1962:700) om s.k. mutbrott, vilken även en skiljeman skulle kunna göra sig skyldig till om denne mottagit ersättning i strid med 39 § andra stycket LSF. En skiljemans eventuella mutbrott kommer inte att behandlas vidare i föreliggande uppsats då det faller utanför uppsatsens syfte.

⁷⁰ Se 10 § första stycket LSF och 34 § p. 5 LSF. En parts möjlighet att klandra en skiljedom är del utav den domstolskontroll som finns för att säkerhetsställa det parternas rättssäkerhetsbehov. Se 43 § LSF och prop. 1998/99:35, s. 42.

⁷¹ 10 § första stycket LSF.

⁷² LSF innehåller inte någon begränsning om till vem som prövningen kan överlämnas. Se prop. 1998/99:35, s. 219.

⁷³ 10 § tredje stycket LSF.

⁷⁴ 43 § första stycket LSF.

LSF. Regeln stadgar att en part inte har rätt att åberopa en omständighet som parten genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande.⁷⁵

I 9 § LSF regleras skiljemannens upplysningsplikt. Det förevarandet lagrummet stadgar att en tilltänkt skiljeman ska uppge alla omständigheter som enligt 7 eller 8 §§ LSF kan tänkas hindra honom från att vara skiljeman. Även under skiljeförfarandet ska en skiljeman upplysa parter och övriga skiljemän om skiljemannen har fått kännedom om någon ny omständighet som kan påverka hans behörighet eller opartiskhet.⁷⁶

Syftet med upplysningsplikten är att effektivisera skiljeförfarandet genom att låta en diskvalificerande omständighet få genomslag så tidigt som möjligt.⁷⁷ Det bör sägas att upplysningsplikten är tämligen vidsträckt på grund av formuleringen ”kan tänkas hindra”. Enligt Olsson och Kwart torde en ingiven konkursansökan för skiljemannen vara ett exempel på en sådan omständighet.⁷⁸

I 9 § LSF återfinns det inte någon direkt påföljd för en skiljeman som inte uppfyllt sin upplysningsplikt. Om en skiljeman inte har upplyst om en omständighet som kan vara förtroenderubbande så är det en komponent som bör tas med i bedömningen om partiskhet föreligger enligt huvudregeln i 8 § LSF. Att en skiljeman brustit i sin upplysningsplikt kan vidare komma att påverka hans rätt till ersättning för uppdraget och eventuellt också leda till skadeståndsskyldighet för honom.⁷⁹

2.4 Sammanfattande kommentarer

Möjligheten att tjänstgöra som skiljeman är omfattande. Enligt 7 § LSF kan var och en som råder över sig själv och sin egendom vara skiljeman. Kraven i nämnda lagrum är minimivillkor vilket betyder att parter kan uppställa fler krav och kvalifikationer för sina tilltänkta skiljemän.

⁷⁵ Se vidare om preklusionsregeln i t.ex. Olsson, Bengt och Kwart, Johan, *Lagen om skiljeförfarande – en kommentar*, Norstedts Gula Bibliotek, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2000, s. 146.

⁷⁶ 9 § LSF.

⁷⁷ SOU 1994:81, s. 121.

⁷⁸ Olsson och Kwart, s. 74.

⁷⁹ Prop. 1998/99:35, s. 219.

En skiljeman ska enligt 8 § LSF vara opartisk. Om det finns omständigheter som kan rubba förtroendet för en skiljemans opartiskhet ska denne enligt nämnda lagrum skiljas från sitt uppdrag då skiljemannen är obehörig att avgöra tvisten. Enligt 34 § p. 5 LSF kan en skiljedom även upphävas på grund av att en skiljeman är partisk.

Bedömningen om det föreligger förtroenderubbande omständigheter ska göras med ett objektivt betraktelsesätt. I 8 § andra stycket LSF återfinns fyra presumtionsfall enligt vilka partiskhet alltid föreligger. De fyra fallen fungerar som vägledning vid en helhetsbedömning av om förtroenderubbande omständigheter är för handen. En sådan helhetsbedömning har sin grund i 8 § LSF:s huvudregel.

Enligt 9 § LSF ska en tilltänkt skiljeman uppge alla omständigheter som enligt 7 eller 8 §§ LSF kan tänkas hindra honom från att vara skiljeman. Även under skiljeförfarandet ska en skiljeman upplysa parter och övriga skiljemän om skiljemannen har fått kännedom om någon ny omständighet som kan påverka hans behörighet eller opartiskhet. Syftet med upplysningsplikten är att effektivisera skiljeförfarandet genom att låta en diskvalificerande omständighet få genomslag så tidigt som möjligt.

3 Andra regelverk om skiljemäns (o)partiskhet

3.1 Inledning

I det följande kommer 8 § LSF sättas in i ett större perspektiv genom en komparation med modellagen och SCC:s Skiljdomsregler. Syftet med komparationen är att identifiera likheter och skillnader mellan de tre regelverken. Vidare är komparationens avsikt att undersöka om LSF kan inspireras av de andra regelverken för att mer effektivt motverka partiska skiljemän. För att möjliggöra förevarande komparation behandlas först jävsreglerna i modellagen och SCC:s Skiljdomsregler.

Det finns även anledning att introducera de advokatetiska reglerna på området i form av IBA:s riktlinjer och Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed. Behandlingen av de nämnda reglerna omfattar de advokatetiska bestämmelser som rör relationen mellan skiljeman och partsombud.

3.2 Modellagen

År 1985 blev den av UNCITRAL s.k. modellagen utarbetad. Den har i stor utsträckning påverkat den moderna internationella lagstiftningen. Modellagens tillkomst har medfört ett betydelsefullt genombrott för en nationell användning av skiljeförfaranden som konfliktlösningsmetod i länder där sådana tidigare har varit sällsynta.⁸⁰

Modellagen ligger inte direkt till grund för LSF men i varje delfråga under lagstiftningsarbetet beaktades modellagens bestämmelser.⁸¹ LSF:s sakliga innehåll överensstämmer till stor del med modellagen. Vid tolkningen och tillämpningen av de svenska reglerna finns det således anledning till att beakta modellagens regler och förarbeten.⁸²

I artikel 12 modellagen återfinns grunder för att skilja en skiljeman från sitt uppdrag. Enligt artikel 12 (1) modellagen ska en framtida skiljeman upplysa om alla omständigheter som kan innebära att förtroende för hans opartiskhet eller osjälvständighet är rubbat. Om det uppkommer en eventuellt förtroenderubbande omständighet under skiljeförfarandets gång ska skiljemannen upplysa parterna om dessa.⁸³

⁸⁰ Prop. 1998/99:35, s. 38-39.

⁸¹ A. prop., s. 47 och SOU 1994:81, s. 73.

⁸² Heuman 1999, s. 44.

⁸³ Artikel 12 (1) modellagen.

Enligt artikel 12 (2) modellagen kan en skiljeman endast bli avskild från sitt uppdrag på grund av sådana förtroenderubbande omständigheter eller att skiljemannen inte har de kvalifikationer som parterna kommit överens om. En part måste enligt artikel 13 (2) modellagen göra en jävsinvändning inom 15 dagar från det att omständigheten som ligger till grund för invändningen eller skiljenämndens sammansättning blev känd för parten.

3.3 SCC:s skiljedomregler

Det finns en möjlighet för parter att med bindande verkan avtala om att SCC:s skiljedomregler ska tillämpas på deras tvist.⁸⁴ I § 14 (1) SCC:s skiljedomregler stadgas det att varje skiljeman ska vara opartisk och oberoende. Vidare föreskrivs i § 14 (2) SCC:s skiljedomregler att en tilltänkt skiljeman ska upplysa om de omständigheter som kan vara ägnade att rubba förtroendet för dennes opartiskhet eller oberoende. Bedömningen av om en skiljeman är jävig ska göras med ett objektivt betraktelsesätt.⁸⁵

En utsedd skiljeman ska underteckna en bekräftelse på sin opartiskhet och sitt oberoende till sekretariatet hos SCC. I bekräftelsen ska upplysas om eventuella omständigheter som kan vara förtroenderubbande ur ett partsperspektiv. Sekretariatet vidarebefordrar sedan bekräftelsen till parterna och de andra skiljemännen.⁸⁶

Det är upp till parterna att undersöka om de av skiljemännen upplysta omständigheterna är så pass förtroenderubbande att en jävsinvändning ska göras.⁸⁷ Om det uppkommer en eventuellt förtroenderubbande omständighet under skiljeförfarandets gång ska skiljemannen enligt § 14 (3) SCC:s skiljedomregler skriftligen upplysa parterna och de övriga skiljemännen om dessa.

Enligt § 15 (1) SCC:s skiljedomregler kan en part göra en jävsinvändning mot en skiljeman om det finns förtroenderubbande omständigheter eller om han eller hon inte har de kvalifikationer som parterna har kommit överens om. En jävsinvändning ska enligt § 15 (2) SCC:s

⁸⁴ Se t.ex. Heuman 1999, s. 680-682.

⁸⁵ Madsen, Finn, *Commercial Arbitration in Sweden – A commentary on the Arbitration Act (1999:116) and the Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce*, Jure Förlag AB, Stockholm 2004, s. 111 och SCC:s yttrande i mål T 2448-06, s. 2-3.

⁸⁶ § 14 (2) SCC:s Skiljedomregler.

⁸⁷ Lindström, Niklas, *Challenges to Arbitrators – Decisions by the SCC Board during 2008-2010*. Hämtad från <http://www.sccinstitute.se/bibliotek/artiklar-6.aspx> den 120309 kl. 15.00.

skiljedomsregler göras inom 15 dagar från det att omständigheten som ligger till grund för invändningen blev känd för parten.

I § 15 (3) SCC:s skiljedomsregler föreskrivs att sekretariatet ska underrätta parterna och skiljemännen om jävsinvändningen och bereda dem tillfälle att yttra sig över den. Om motparten medger jävsinvändningen ska skiljemannen avgå. I annat fall ska styrelsen slutligt besluta om invändningen.⁸⁸

Det bör nämnas att det tillhör ovanligheterna att en skiljeman på grund av partiskhet skiljs från sitt uppdrag av SCC. En skiljeman som blivit föremål för en jävsinvändning väljer ofta att avsäga sig sitt uppdrag med anledning av att skiljemannen inte längre har parternas förtroende.⁸⁹

3.4 LSF i förhållande till de andra regelverken

3.4.1 Jämförelser

När det kommer till likheterna mellan LSF, modellagen och SCC:s skiljedomsregler kan det inledningsvis konstateras att regelverken i huvudsak överensstämmer med varandra. Som exempel kan nämnas att bedömningen av om en skiljeman är partisk ska enligt de tre aktuella regelverken göras med ett objektivt betraktelsesätt. Regelverken har även likalydande regler gällande vilka omständigheter som en part får åberopa som grund för en jävsinvändning.

Ytterligare en likhet mellan regelverken är att det är upp till parterna själva att undersöka om de upplysta omständigheterna är så pass förtroenderubbande att en jävsinvändning ska göras. Det finns således inte, i de förevarande regelverken, något sanktionerat krav på att en partisk skiljeman ska avstiga sitt uppdrag om inte parterna invänder på partiskhet föreligger.

De aktuella regelverken överensstämmer även helt vad gäller parternas tidsfrist att göra en jävsinvändning för att få skiljemannen avskild från sitt uppdrag. I alla tre regelverk stadgas att tidsfristen är 15 dagar från det att omständigheten som ligger till grund för invändningen blivit känd för parten. En skillnad är här dock att modellagen och SCC:s regler kräver en skriftlig jävsinvändning, vilket inte LSF gör.⁹⁰

⁸⁸ § 15 (4) SCC:s skiljedomsregler.

⁸⁹ Madsen, s. 111.

⁹⁰ Se 10 § första stycket LSF, § 15 (2) SCC:s skiljedomsregler och artikel 13 (1) modellagen.

Vid en jämförelse av de tre regelverkens ordalydelser kan konstateras att modellagen och SCC:s regler i stort är likalydande medan LSF skiljer sig något åt. Det finns röster inom SCC som argumenterar för att Sverige bör anta modellagen som lagtext. Anledningen till det är att vissa av LSF:s bestämmelser avviker från den internationella standard som modellagen uppställer samt att LSF är för svåräst och svår att tillämpa.⁹¹

En skillnad mellan de tre regelverkens ordalydelser är att LSF inte stadgar att skiljemän ska vara ”osjälvständiga”. I förarbetena anför lagstiftaren att det begreppet saknar självständig betydelse. Anledningen till det är att om det föreligger en omständighet som gör att man kan betvivla skiljemannens osjälvständighet torde den omständigheten även kunna rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet.⁹² Således finns det enligt lagstiftaren inget behov av ett omnämnande av en skiljemans osjälvständighet.

Vad gäller upplysningsplikten finns det en skillnad mellan LSF och de två andra aktuella regelverken. Enligt modellagen och SCC:s regler ska en subjektiv måttstock tillämpas vilket innebär att en tilltänkt skiljeman tvingas att sätta sig in i parternas situation när denne undersöker vilka omständigheter som ska upplysas. Det gör att upplysningsplikten förefaller att vara mer långtgående i de regelverken jämfört med LSF, där upplysningsplikten ska tillämpas med en objektiv måttstock.⁹³ Det bör dock återigen nämnas att en lämnad upplysning inte innebär att skiljemannen är partisk utan endast att skiljemannen då upplyser om omständigheter som parterna med en objektiv måttstock ska bedöma om de är förtroenderubbade.

Ytterligare en skillnad mellan LSF och modellagen och SCC:s skiljedomsregler är att en skiljeman enligt LSF inte kan bli avskild på grund av att han inte har de kvalifikationer som parterna kommit överens om. I modellagen och SCC:s regler är nämnda omständighet en giltig grund för en parts jävsinvändning. Dock torde 7 § LSF kunna ses som en motsvarighet till nämnda regel i modellagen och SCC:s regler. Även om de allmänna behörighetskraven i 7 §

⁹¹ Bergman, Linn, *Sverige behöver en ny lag om skiljeförfarande*, Dagens Juridik den 21 april 2009.

⁹² Prop. 1998/99:35, s. 83.

⁹³ Hobér, Kaj, *Intressekonflikter och skiljeförfaranden – vägmärken och trafiksignaler från IBA, Intressekonflikter och finansiella marknader*, Stockholm Centre for Commercial Law, Iustus Förlag AB, Stockholm 2006, s. 229-230. Det är tilltalande att låta LSF inspireras av den regel i modellagen och SCC som stadgar att en subjektiv måttstock ska tillämpas vad gäller vilka omständigheter som en skiljeman ska upplysa. I vilken utsträckning som en mer vidsträckt upplysningsplikt motverkar partiska skiljemän förefaller svårt att förutspå men en sådan bestämmelse torde dock vara ett steg på vägen mot en effektivare bekämpning av partiska skiljemän.

LSF är en giltig grund för att skilja en skiljeman från sitt uppdrag kan en part få skiljedomen upphävd enligt 34 § p. 5 LSF.⁹⁴

Då LSF:s allmänna behörighetskrav i 7 § LSF endast är minimikrav kan parterna avtala om ytterligare krav och kvalifikationer vilka en skiljeman måste ha.⁹⁵ På så sätt har även parter i ett *ad hoc*-skiljeförfaranden enligt LSF möjlighet att avskilja en skiljeman med anledning av att skiljemannen inte innehar de kvalifikationer som avtalats. En förutsättning för det är alltså att parterna avtalat om ytterligare kvalifikationer.

3.4.2 Kan LSF hämta inspiration från de andra regelverken?

I SCC:s regler finns en bestämmelse som inte återfinns i modellagen eller LSF, nämligen att en skiljeman ska underteckna en bekräftelse på sin opartiskhet och lista potentiella förtroendetubbande omständigheter.⁹⁶ Det är en bestämmelse som återfinns i många andra skiljedomsinstituts regler.⁹⁷

Med anledning av att det är viktigt att jävsfrågor behandlas i ett tidigt stadium för att undvika onödiga kostnader och långa klanderprocesser förefaller SCC:s bekräftelsebestämmelse som en tilltalande bestämmelse att även införa i LSF. En sådan bekräftelsebestämmelse har vissa likheter med domareden i 4 kap. 11 § första stycket RB, vilken en domare måste avlägga innan denne börjar sin domartjänst.⁹⁸ Enligt författaren vore det tillfredställande om även skiljemän var tvingade att uppfylla ett sådan konkret och praktiskt behörighetskrav.

Domareden har ett tydligt samband med reglerna om domarjäv då den framtida domaren i eden lovar att t.ex. inte främja för släktskap, vänskap eller gåvor.⁹⁹ I det följande citeras domareden vilken är stadgad i 4 kap. 11 § andra stycket RB:

”Jag N.N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Sveriges lag och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släkt-

⁹⁴ Se prop. 1998/99:35, s. 145-146 och SOU 1994:81, s. 178.

⁹⁵ A. a., s. 116.

⁹⁶ § 14 (3) SCC:s skiljedomsregler.

⁹⁷ SCC:s yttrande i mål T 2448-06, s. 4.

⁹⁸ Domareden ska avläggas inför domstol eller rättens ordförande. Se 4 kap. 11 § tredje stycket RB.

⁹⁹ Då uppsatsen syfte är att utreda skiljemäns (o)partiskhet kommer inte någon närmare behandling av domareden att göras utan författaren hänvisar vidare till Fitger, Peter, *Om eder, Festskrift till Per Olof Bolding*, Juristförlaget IF AB, Stockholm 1992, s. 127-148.

skap, svågerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.”

Det förefaller således tilltalande att en skiljeman, innan ett förfarandes början, ska under-teckna en bekräftelse på sin opartiskhet. Ur bevishänsyn är en skriftlig handling att föredra framför en muntlig ed. Det torde även finnas en risk att en ed avläggs slentrianmässigt.¹⁰⁰

3.5 IBA:s riktlinjer

IBA som grundades 1947 är en organisation bestående av internationella jurister och advokatsamfund. Genom att framställa olika standarder och riktlinjer påverkar IBA utvecklingen av internationell rätt och formar framtiden för jurister världen över.¹⁰¹ Vad gäller skiljeförfarande och relationen mellan partsombud och skiljeman är IBA:s riktlinjer beträffande intressekonflikter i internationella skiljeförfaranden av intresse.¹⁰²

IBA:s riktlinjer har till syfte att sammanfatta vad som internationellt anses gälla om jäv och potentiella intressekonflikter.¹⁰³ Det främsta ändamålet med riktlinjerna är att skapa en mer detaljerad guidning på ett odetaljerat område samt att uppnå ökad samsyn och enhetlighet.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Syftet med skiljeförfarande är att det ska fylla det praktiska rättslivets krav och LSF har utarbetats ur ett pragmatiskt synsätt. Det vore därmed inkonsekvent och i motsats till lagens syfte om bestämmelserna i LSF inte tolkades ur ett pragmatiskt synsätt. Med det menas att fokus bör ligga på de praktiska konsekvenserna av bestämmelserna. Se prop. 1998/99:35, s. 43-44.

Det torde därmed vara svårt att rent praktiskt att införa en sådan bestämmelse i LSF med tanke på att det genererar i ännu en förfaranderegler som minskar parternas möjlighet att styra skiljeförfarandet efter eget tycke och vilja. Genom att föra bestämmelsen dispositiv finns det fortfarande möjlighet för parterna att själva besluta om de vill tillämpa bestämmelsen eller inte.

Om den föreslagna bestämmelsen leder till ett förbättrat regelverk för att motverka partiska skiljemän går inte att säga. Förslaget är inte heller någon perfekt lösning, men ett steg mot en sådan, och som det brukar sägas, det bästa får inte bli det godas fiende.

¹⁰¹ Se http://www.ibanet.org/About_the_IBA/About_the_IBA.aspx, senast besökt 120202 kl. 14.30.

¹⁰² Se <http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUId=4FC5B92F-8A94-4980-8F8A-6DAC8439093F>, senast besökt 120220 kl. 14.30.

IBA:s riktlinjer kan ses som en motsvarighet till The Bangalore Principles of Judicial Conduct som är chefsdomares uppfattningar om domares opartiskhet och beteende m.m. De sistnämnda principerna är sanktionerade av FN, ECOSOC 27 juli 2006 (2006/23). Riktlinjerna stämmer nära överens med FN:s modellag, se Sandgren, Claes, *Domares jäv och skiljemans obehörighet*, SvJT 2010 s. 689-713, s. 691.

¹⁰³ Se NJA 2007 s. 841.

¹⁰⁴ IBA:s riktlinjer av 22 maj 2004, s. 3-5. Det bör nämnas att riktlinjerna inte har företräde framför nationell rätt.

Riktlinjerna består av två delar, de allmänna reglerna och tre tillämpningslistor där specifika situationer är upptagna. Dessa tre icke uttömmande listor är avsedda att ge en mer detaljerad vägledning till skiljemän huruvida de ska acceptera uppdrag, avgå och/eller upplysa parter och andra involverade i tvisten om vissa omständigheter. Listorna har sin grund i de allmänna reglerna och svarar mot de regler som där uppställs.¹⁰⁵

Den röda listan innehåller situationer då allvarliga intressekonflikter föreligger. Listan är uppdelad i två delar med situationer som inte går att avstå från eller avtalas bort i den indispositiva delen och situationer som går att avstå från i den dispositiva delen.

Omständigheterna som återfinns i den dispositiva delen av den röda listan är inte lika allvarliga som situationerna i den indispositiva delen av den röda listan. Vad gäller den dispositiva delen krävs ett uttryckligt samtycke från part för att läka obehörigheten samt att skiljemannen har fullgjort sin upplysningsplikt i enlighet med den tredje allmänna regeln. Att en part underlåter att invända i tid efter kännedom medför inte läkning.¹⁰⁶

Som exempel på omständigheter upptagna på den dispositiva delen av den röda listan kan nämnas att skiljemannen tillhör samma advokatbyrå som ett partsombud. Om skiljemannens advokatbyrå har ett tidigare men avslutat uppdrag för parten eller partsombudet är också en omständighet som är upptagen på den nämnda delen av den röda listan.¹⁰⁷

Den brandgula listan ger exempel på situationer där intressekonflikter utifrån ett partsperspektiv kan uppstå och som kan ge upphov för rimliga tvivel för skiljemannens självständighet och opartiskhet. För dessa omständigheter har skiljemannen upplysningsplikt.¹⁰⁸ Ett exempel på en omständighet från den brandgula listan är att en annan advokat i skiljemannens advokatbyrå är skiljeman i ett annat skiljeförfarande med samma part eller närstående till parten.¹⁰⁹

Den gröna listan innehåller situationer där det inte finns någon grund att åberopa partiskhet hos skiljemannen. Det finns således inte heller någon upplysningsplikt för omständigheterna

¹⁰⁵ IBA:s riktlinjer, s. 3-5.

¹⁰⁶ IBA:s riktlinjer, s. 17.

¹⁰⁷ IBA:s riktlinjers röda lista §§ 2.3.3 och 2.3.5.

¹⁰⁸ IBA:s riktlinjer, s. 18.

¹⁰⁹ IBA:s riktlinjers brandgula lista § 3.3.4

upptagna i den gröna listan.¹¹⁰

När det kommer till riktlinjernas tillämpning på relationen mellan skiljeman och partsombud hänvisade HD i NJA 2007 s. 317 till den röda listan och tillmätte den listan betydelse vid bedömningen om partiskhet föreligger. Dock gav domstolen inte svar på vilken betydelse som riktlinjerna ska tillmätas eller om alla delar av riktlinjerna är av betydelse. I NJA 2010 s. 841 valde HD att inte hänvisa till den brandgula listan när möjlighet fanns.¹¹¹ Det är därmed oklart vilken betydelse som IBA:s riktlinjer har i svensk rätt.

Dock torde en tilltänkt skiljeman konsultera riktlinjerna innan denna accepterar uppdraget för att se om det föreligger upplysningsplikt enligt den brandgula listan eller omständigheter som kräver avgång enligt den röda listan. Det gäller i vart fall för institutionella skiljeförfaranden.¹¹² Om parterna avtalat om att riktlinjer ska tillämpas på skiljeförfarandet är riktlinjerna självklart bindande mellan parterna. Således finns anledning att ta IBA:s riktlinjer i beaktande vid bedömningen om förtroenderubbande omständigheter föreligger.¹¹³

3.6 Vägledande regler om god advokatsed

Som ovan nämnts är de vägledande reglerna om god advokatsed ett viktigt ramverk för svenska advokaters yrkesetik.¹¹⁴ Enligt 1 § andra stycket av de vägledande reglerna är en advokats främsta plikt att visa trohet och lojalitet mot klienten. Den som bryter mot reglerna kan få en erinran eller en varning av samfundets disciplinnämnd. I de allvarligaste fallen kan en uteslutning från Advokatsamfundet bli aktuell.¹¹⁵

De vägledande regler som idag är gällande antogs av Advokatsamfundets styrelse den 29 augusti 2008 och trädde i kraft den 1 januari 2009. Den senaste lydelsen av reglerna gäller

¹¹⁰ IBA:s riktlinjer, s. 18.

¹¹¹ Nedan under kap. 4 behandlas de nämna målen närmare.

¹¹² Wallin, Martin, *Skiljemannajäv grundat på flera uppdrag från samma part eller advokatbyrå*, JT 2004-05 NR 2, s. 449-463, s. 459.

¹¹³ Hobér, s. 237.

¹¹⁴ Se ovan under avsnitt 1.4.

¹¹⁵ [Http://www.advokatsamfundet.se/Advokatetik/Tillsyn-over-advokater/](http://www.advokatsamfundet.se/Advokatetik/Tillsyn-over-advokater/), senast besökt 120411 kl. 14.40.

från den 1 januari 2010. Vid den revideringen av reglerna om intressekonflikter tillades en bestämmelse med stor betydelse för skiljeförfarande.¹¹⁶ I 3.8 § av reglerna stadgas följande.

”Vad ovan angivits beträffande intressekonflikt skall inte gälla då advokat är underkastad jävsregler såsom skiljeman eller som domare i domstol.”

Den citerade bestämmelsen sätter således de allmänna vägledande reglerna om intressekonflikter ur spel för skiljemän med undantag av en skiljemans kollegas intressekonflikt och vad gäller intressekonflikt för skiljemannen beträffande nya uppdrag. Vid de omständigheterna ska ett uppdrag som skiljeman bedömas på samma sätt som ett sedvanligt klientuppdrag vilket betyder att ett skiljemannauppdrag får normala jävseffekter för övriga på advokatbyrån.¹¹⁷

Vad gäller bestämmelsen om kollegas intressekonflikt innebär det att en kollega till skiljemannen på samma advokatbyrå eller arbetsgemenskap ”smittar” skiljemannen och denne är jävig på grund av en intressekonflikt.¹¹⁸ Det finns två undantag till ”smittoregeln”. Det första undantaget är om intressekonflikten uppkommit på grund av en kollegas inträde i advokatbyrån och att dennes intressekonflikt uppkommit endast på grund av tidigare kollegors uppdrag och. Det andra undantagen är om en kollega i en viss sak har ett intresse av personlig karaktär t.ex. ett ekonomiskt intresse i ett företag.¹¹⁹ Bestämmelsen motsvarar den tidigare 14 § från 1984 års vägledande regler som HD hänvisade till i NJA 2007 s. 841.¹²⁰

Motiveringen till den ”nya” bestämmelsen är att det inte är lämpligt att svenska advokater med skiljemannauppdrag och skiljemän från andra länder inte skulle vara underkastade samma jävsregler. Det skulle vara olyckligt om olika jävsregler skulle komma att gälla för ledamöterna i en och samma nämnd genom att den svenske advokaten skulle var underkastad de för skiljetvisten gällande jävsreglerna samt därutöver de regler om jäv som följer av svenska advokatsetiska regler.¹²¹

¹¹⁶ [Http://www.advokatsamfundet.se/Advokatetik/Vagledande-regler-om-god-advokatsed1/](http://www.advokatsamfundet.se/Advokatetik/Vagledande-regler-om-god-advokatsed1/), senast besökt 120411 kl. 09.40.

¹¹⁷ Kommentar till § 3.8 av Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed. Se vidare strax nedan.

¹¹⁸ 3.5 § av reglerna.

¹¹⁹ 3.5 § av reglerna.

¹²⁰ Se nedan under avsnitt 4.2.1.1.

¹²¹ Kommentar till 3.8 § Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed.

Enligt Advokatsamfundet behövs inte något extra regelverk för skiljemäns partiskhet. LSF:s regler är enligt samfundet tillräckliga. Övriga vägledande regler för skiljemannauppdrag är dock inte på grund av 3.8 § av reglerna borttagna utan det är endast för intressekonflikter som de vägledande reglerna inte är tillämpliga.¹²²

I NJA 2007 s. 841 anförde HD att de vägledande reglerna inte är någon grund för obehörighet enligt 8 § LSF. En advokat som handlar i strid med de vägledande reglerna är därmed inte automatiskt partisk enligt huvudregeln i nämnda lagrum.¹²³ Dock innehar de vägledande reglerna en preventiv funktion för att motverka partiska skiljemän då en advokat som bryter mot reglerna kan bli föremål för sanktionerade påföljder.

Det kan som ovan nämnts vara så att en advokat inte får åta sig eller behålla uppdraget som skiljeman i en viss tvist på grund av de vägledande reglerna om intressekonflikter. Det torde ligga i en advokats intresse att undvika de påföljderna. På så sätt torde de vägledande reglernas funktion inte sakna helt betydelse i arbetet för att motverka partiska skiljemän.

3.7 Sammanfattade kommentarer

LSF överensstämmer i stort med modellagen och SCC:s skiljedomsregler. Det finns dock vissa skillnader mellan regelverken. Som exempel på en skillnad mellan de tre regelverken kan nämnas att en skiljemans upplysningsplikt enligt modellagen och SCC:s skiljedomsregler ska göras efter en subjektiv måttstock.

Med det menas att en tilltänkt skiljeman tvingas att sätta sig in i parternas situation när denne undersöker om vilka omständigheter som ska upplysas. Enligt LSF ska upplysningsplikten göras efter en objektiv måttstock utifrån ett skiljemannaperspektiv.

Enligt författaren förefaller det vara tilltalande att införa en av SCC:s bestämmelser i LSF, nämligen bestämmelsen som stadgar att en skiljeman ska underteckna en bekräftelse på sin opartiskhet och där lista potentiella förtroenderubbande omständigheter. En sådan bekräftelsebestämmelse har vissa likheter med domareden i 4 kap. 11 § första stycket RB, vilken en domare måste avlägga innan denne kan börja sin domartjänst. Det är enligt författaren tilltalande om även skiljemän var tvingade att uppfylla ett sådan konkret och praktiskt behörighetskrav.

¹²² Kommentar till 3.8 § Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed.

¹²³ Nedan under kap. 4 behandlas det nämnda målet närmare.

Innan en tilltänkt skiljeman accepterar uppdrag som skiljeman i en svenskt *ad hoc*-skiljeförfarande bör denne konsultera IBA:s riktlinjer för att söka vägledning om det föreligger omständigheter som tvingar denne att avstå från uppdraget enligt den röda listan eller upplysa parterna om de omständigheter där intressekonflikter kan uppstå enligt den brandgula listan.

På samma sätt bör även den tilltänkta skiljemannen undersöka om det föreligger partiskhet med anledning av en kollegas intressekonflikt enligt de vägledande reglerna om god advokatsed. Således har de nämnda reglerna en preventiv funktion för att motverka partiska skiljemän då en advokat som handlar i strid mot reglerna kan han bli föremål för sanktionerade påföljder. Dock är en advokat som strider mot de vägledande reglerna inte automatiskt partisk enligt 8 § LSF.

4 Relationen skiljeman och partsombud

4.1 Problemdefinition

Det har ovan konstaterats att det inte bara är i relationen mellan part och skiljeman som förtroenderubbande omständigheter kan uppstå. Förtroendet för en skiljemans opartiskhet kan rubbas på grund av relationen med ett partsombud. Det är något som har fastställts när den nämnda relationen varit föremål för domstolsprövning.¹²⁴

LSF innehåller ingen särskild regel som behandlar den aktuella relationen. Enligt lagstiftaren är det förevarande spørsmålet inte lämpat för en lösning lagstiftningsvägen. I LSF:s förarbeten anför lagstiftaren att i praktiken löses problemet genom att tilltänkta skiljemän som står i en närmare relation till något av de befintliga ombuden inte åtar sig uppdraget.¹²⁵

Men att tillämpa ovan nämnda lösning är inte alltid självklart med anledning av att intressekonflikter kan vara svårupptäckta, eller inte alls respekterade, då stora ekonomiska värden ofta är involverade för skiljemannen eller partsombudet. Enligt Lundblad är skiljemäns intressekonflikter ofta dolda och i praktiken fångas de sällan upp av jävsreglerna.¹²⁶ *De lege lata* för den aktuella relationen är således behäftat med en viss rättsosäkerhet.

Då lagtexten eller förarbetena inte ger någon närmare vägledning i det aktuella spørsmålet är det är med hjälp av övriga rättskällor som relationen mellan skiljeman och partsombud måste behandlas. Av betydelse är att fastställa när en sådan relation anses rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet, med andra ord vilka omständigheter är att anse som förtroenderubbande. Vid behandling av relationen mellan skiljeman och partsombud uppkommer flertalet frågor vilka kommer att behandlas i följande ordning.¹²⁷

- Är det förtroenderubbande att en skiljeman arbetar deltid som konsult för en av parternas ombud?

¹²⁴ Se t.ex. NJA 2007 s. 841 och NJA 2010 s. 317 och ovan under avsnitt 2.2.3.

¹²⁵ Se prop. 1998/99:35, s. 85 och SOU 1994:81, s. 118. I förarbetena till LSF fanns dock ett förslag på en regel, nämligen att den av de två som sist har utsetts till skiljeman respektive partsombud får ge vika. Förslaget blev inte mer än ett förslag.

¹²⁶ Lundblad, Claes, *Några frågor om skiljemannajäv, Vänbok till Bertil Södermark*, Norstedts Juridik AB, Visby 2009, s. 58.

¹²⁷ Frågorna fungerar som ett redskap för att på ett praktiskt och pedagogiskt sätt försöka fastställa vilka omständigheter som kan anses rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet.

- Om en advokatbyrå medverkar till att en viss skiljeman ofta får skiljeuppdrag, är det förtroenderubbande?
- Är det förtroenderubbande att en delägare i en advokatbyrå tjänstgör som skiljeman i ett skiljeförfarande där ena parten i en annan tvist är motpart till ett annat företag som har skiljemannens advokatbyrå som ombud? Om ja, gäller det trots att skiljemannen inte hade kännedom om uppdragsförhållandet?
- Vilka andra medel finns för att motverka förtroenderubbande omständigheter på grund av relationen mellan partsombud och skiljemän?

I det följande kommer nämnda frågor att besvaras samtidigt som det görs en sammanställning av vad som utgör förtroenderubbande omständigheter i relationen mellan skiljeman och partsombud. Sammanställningen kommer göras i ljuset av den rättspraxis som har behandlat den aktuella relationen. De övriga rättskällor som HD och hovrätten har hänvisat till kommer även att behandlas.¹²⁸

4.2 Vilka omständigheter kan vara förtroenderubbande?

4.2.1 NJA 2007 s. 841

4.2.1.1 Referat

Den 19 november 2007 upphävde HD en skiljedom på grunden att det förelegat omständigheter som enligt 8 § LSF kunde rubba förtroendet för skiljedomsnämndens ordförandes opartiskhet. Bakgrunden till målet var ett svenskt *ad hoc*-skiljeförfarande mellan en f.d. anställd inom Ericssonkoncernen och Ericsson AB (Ericsson) i Sverige. Med anledning av uppsägningen uppstod tvist mellan parterna. Då det mellan parterna fanns en gällande skiljeklausul påkallade den f.d. anställde skiljeförfarande.¹²⁹

Skiljenämnden bestod av tre skiljemän där det f.d. justitierådet Johan Lind (Lind) var ordförande. Lind arbetade vid den tidpunkten deltid som konsult på Mannheimer Swartling Advokatbyrå (advokatbyrån). Samma advokatbyrå hade under lång tid fungerat som ombud till Ericsson-koncernen inklusive Ericsson med betydande uppdrag. Någon upplysning om Ericssons relation till advokatbyrån hade inte lämnats av Lind till parterna i skiljeförfarandet.

¹²⁸ I de nedan refererade målen hänvisar HD respektive Svea hovrätt till IBA:s riktlinjer och Sveriges Advokatsamfundets vägledande regler om god advokatsed. Se ovan under avsnitt 3.5 respektive 3.6 för behandling av de två nämnda rättskällorna vad gäller relationen mellan skiljeman och partsombud.

¹²⁹ NJA 2007 s. 841, s. 841-842.

Den f.d. anställda yrkade att Svea hovrätt skulle upphäva skiljedomen på grunden att det förelegat förtroenderubbande omständigheter för Linds opartiskhet.¹³⁰

HD inleder sina domskäl med att kort behandla relevanta rättskällor och syftet med dessa. Enligt domstolen fanns det bland annat anledning att se till IBA:s riktlinjer trots att det i målet var fråga om ett svenskt skiljeförfarande. HD anför vidare att det även finns anledning att se till tillämpningen av internationella skiljedomsinstituts skiljedomsreglementen.¹³¹

Vidare anför HD att jävsreglerna har till syfte att skydda rättsskipningens objektiva handhavande och att om en skiljeman omfattas av en jävsregel ska denne inte få delta i skiljeförfarandet. Det gäller även om det i det särskilda fallet saknas anledning att anta att skiljemannen i sitt avgörande skulle låta sig påverkas av sitt förhållande till den ena parten. Enligt HD ska kravet på objektivitet och opartiskhet ställas särskilt högt vad gäller skiljemän då en felaktig materiell rättstillämpning inte kan leda till hävning av en skiljedom.¹³²

Domstolen konstaterar vidare att bedömningen av om det förelegat omständigheter som kunnat rubba förtroendet för Linds opartiskhet ska göras på objektiva grunder. Bedömningen ska inte ta sikte på risken för att Lind i det enskilda fallet skulle låta sig påverkas av advokatbyråns klientförhållande till Ericsson-koncernen eller Ericsson. Domstolen anser att Lind varit anställd på advokatbyrån och därmed bör betraktas på samma sätt som övriga anställda jurister på byrån samt att Ericsson i detta sammanhang var att anse som likställd med Ericsson-koncernen. Att Lind varit deltidsanställd och inte ekonomiskt beroende av inkomsten från advokatbyrån ändrade inte HD:s uppfattning.¹³³

HD går sedan igenom de advokatsetiska reglerna om god advokatsed.¹³⁴ Enligt de reglerna är en advokat skyldig att avböja ett erbjudet uppdrag om han själv, hos honom anställd biträdande jurist eller advokat som är hans arbetsgivare eller kompanjon eller med vilken han har gemensam kontorsorganisation i saken eller i annan sak, som kan vara av betydelse vid det erbjudna uppdragets utförande, företräder eller själv har ett personligt eller ekonomiskt in-

¹³⁰ NJA 2007 s. 841, s. 841-844

¹³¹ NJA 2007 s. 841, s. 855-856.

¹³² NJA 2007 s. 841, s. 856.

¹³³ NJA 2007 s. 841, s. 858.

¹³⁴ NJA 2007 s. 841, s. 858.

trasse som strider mot uppdragsgivarens.¹³⁵ Domstolen konstaterar att Lind enligt de advokatssetiska reglerna skulle vara förhindrad att åta sig ifrågavarande uppdrag som skiljeman.¹³⁶

Vidare utreder HD om Lind varit obehörig enligt 8 § LSF och om det därmed finns grund för att upphäva skiljedomen. Domstolen uttrycker att när förhållandet mellan advokatbyrå och klient är affärsmässigt betydelsefullt för advokatbyrån utgör intresse- och lojalitetsbindningen mellan å ena sidan advokatbyråns delägare och anställda och å andra sidan klienten en omständighet som kan rubba förtroendet för en skiljemans opartiskhet. Det gäller när skiljemannen är anställd på en advokatbyrå samtidigt som klienten till advokatbyrån är part i skiljeförfarandet.

Här hänvisar HD till IBA:s riktlinjer för intressekonflikter i internationella skiljeförfaranden. Enligt HD får ett förtroendeskadligt förhållande anses föreligga även om skiljemannen inte själv har haft direkt klientkontakt med parten, att skiljemannens skiljedomsverksamhet bedrivits åtskild från advokatverksamheten eller att tvisten rört andra frågor än sådana som klientuppdraget normalt innefattar. I målet framgår det att uppdraget för Ericsson-koncernen var betydelsefullt för advokatbyrån.¹³⁷

Mot den bakgrunden upphävde HD skiljedomen. Enligt domstolen föreligger det med ett objektivt betraktelsesätt omständigheter som kunnat rubba förtroendet för Linds opartiskhet då uppdraget för Ericsson-koncernen var ekonomiskt betydelsefullt för advokatbyrån.¹³⁸

I målet bereddes även SCC möjlighet att komma med ett yttrande om hur institutet hade beslutat i det förevarande målet. HD väljer bland annat att från yttrandet referera till att SCC hade funnit att det förelåg jäv i det aktuella målet och att det saknas anledning att bedöma graden av skiljemannens involvering i advokatbyråns verksamhet i de fall som det kan konstateras att skiljemannen är knuten till advokatbyrån. I SCC:s yttrande anför SCC vidare att deras beslut sker mot bakgrund av bland annat svensk och internationell praxis från domsto-

¹³⁵ 14 § Vägledande regler om god advokatsed utfärdade av Sveriges advokatsamfundets styrelse den 9 november 1984.

¹³⁶ NJA 2007 s. 841, s. 858-859.

¹³⁷ NJA 2007 s. 841, s. 859.

¹³⁸ NJA 2007 s. 841, s. 859.

lar och skiljeinstitut. SCC yttrar även att IBA:s riktlinjer är ett viktigt underlag vid avgörande om partiskhet föreligger.¹³⁹

4.2.1.2 Kommentar

I NJA 2007 s. 841 behandlades för första gången sedan LSF:s tillkomst klandertalan av skiljedom på grund av relationen mellan partsombud och skiljeman. Det finns ett antal av HD:s slutsatser som bör lyftas fram.

Inledningsvis kan konstateras att HD ställer upp en hög standard för vad som utgör partiskhet i det förevarande spörsmålet. Enligt domstolen utgjorde en tämligen svag koppling mellan partsombudet och skiljemannen förtroenderubbande omständigheter. HD anförde att partiskhet kan vara för handen då en part är affärsmässigt betydelsefull för advokatbyrån utan att parten är det för skiljemannen. Sandgren menar att anledningen till den höga standarden kan vara att HD velat måna om Sveriges anseende som hemvist för skiljeförfaranden.¹⁴⁰

Enligt domstolen bör en deltidsarbetande konsult betraktas som övriga anställda på en advokatbyrå. Således kan det i enlighet med avgörandet vara förtroenderubbande att en skiljeman arbetar deltid som konsult för en av parternas ombud.

Vidare kan konstateras att HD vid flera tillfällen i domskälen framhåller att bedömning av om en skiljeman kan anses obehörig på grund av partiskhet ska göras från ett objektivt betraktelsesätt och inte ta sikte på risken att skiljemannen i det enskilda fallet skulle låta sig påverkas av förhållandet till ena parten. Domstolens väljer att än en gång betona att det saknar betydelse om skiljemannen själv anser sig vara opartisk eller inte.

Det är även en viktig slutsats från avgörandet att HD i målet väljer att fastställa att lojalitetsplikten är av relevans för prövningen om partiskhet föreligger. Om skiljemannen har en lojalitetsplikt gentemot advokatbyrån som han tillhör på grund av att parten är ekonomiskt betydelsefull för advokatbyrån så föreligger förtroenderubbande omständigheter. Således förefaller det som att HD skapar en regel vilken innebär att om en advokatbyrå där skiljemannen är anställd har en affärsmässigt betydelsefull relation med en part eller närstående till part i skiljeförfarandet så är skiljemannen obehörig, en form av s.k. byråjäv.

¹³⁹ NJA 2007 s. 841, s. 857-858.

¹⁴⁰ Sandgren SvJT, s. 693.

Det är här av vikt att understryka domstolens hänvisning till IBA:s riktlinjer. I riktlinjernas röda tillämpningslista stadgas att om en skiljemans advokatbyrå har ett betydelsefullt kommersiellt förhållande till någon av parterna så föreligger förtroenderubbande omständigheter.¹⁴¹

Att HD hänvisar till IBA:s riktlinjer bör vara en av de viktigaste slutsatserna som kan dras från NJA 2007 s. 841. Det faktum att domstolen även anser att skiljedomsinstitutets regler och praxis är betydelsefulla källor vid ett svenskt *ad hoc*-skiljeförfarande är också en betydelsefull slutsats från det föreliggande målet. Det är en skillnad från vad som tidigare ansetts, nämligen att om parterna inte avtalat annat är endast LSF tillämplig på svenska *ad hoc*-skiljeförfaranden.¹⁴²

4.2.2 NJA 2010 s. 317

4.2.2.1 Referat

I en skiljetvist mellan AB Fortum Värme samägt med Stockholms stad (Fortum) och Korsnäs AB (Korsnäs) framställde parterna omfattande betalningsyrkanden gentemot varandra. Mannheimer Swartling Advokatbyrå (Mannheimer) företrädde Fortum som utsåg advokaten Bo G. H. Nilsson (Nilsson) till skiljeman. Korsnäs utsåg advokaten Lars Söderqvist till skiljeman. Tillsammans utsåg de rådmannen Ingemar Persson (Persson) till tredje skiljeman och ordförande i skiljenämnden. Persson och Nilsson förenade sig i skiljedomen som förpliktade Korsnäs att till Fortum betala 23 273 717 kr 80 öre jämte vissa räntebelopp. Korsnäs klandrade skiljedomen genom att väcka talan vid Svea hovrätt på grunden att det förelegat omständigheter som kunnat rubba förtroendet för Nilssons opartiskhet.¹⁴³

Den 9 juni 2010 meddelade HD i sin dom att det inte fanns någon grund för att upphäva skiljedomen. Således ogillades yrkandet av domstolen.¹⁴⁴

I sina domskäl inleder HD med samma anförande som NJA 2007 s. 841. Domstolen stadgar bland annat att bedömningen av om det finns förhållanden som kan rubba förtroendet för en skiljeman ska göras på objektiva grunder samt att kravet på skiljemäns opartiskhet ska

¹⁴¹ IBA:s riktlinjers röda lista § 2.3.6.

¹⁴² Se Heuman 1999, s. 22-23.

¹⁴³ NJA 2010 s. 317.

¹⁴⁴ NJA 2010 s. 317, p. 14.

ställas särskilt högt.¹⁴⁵

Vidare anför domstolen att omständigheten att en advokatbyrå medverkat till att en viss skiljeman ofta får skiljeuppdrag kan ge intrycket att skiljemannen har bindningar till byrån. Det är något som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. Enligt domstolen får då antalet tidigare uppdrag och deras omfattning betydelse men det måste göras en helhetsbedömning med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. I en sådan bedömning bör det vägas in om skiljemannen fått skiljeuppdrag bara från den ifrågavarande advokatbyrån eller från flera advokatbyråer samt att det bör kunna ges viss betydelse om en och samma advokat eller flera advokater vid advokatbyrån medverkat till att han fått uppdragen.¹⁴⁶

HD konstaterar att det bör göras en skillnad mellan uppdrag som partsutsedd skiljeman och som ordförande i en skiljenämnd. Då ordföranden vanligen utses av de partsutsedda skiljemännen kan normalt ett uppdrag som ordförande inte skapa någon sådan koppling till en viss advokatbyrå att det skulle kunna rubba förtroendet för skiljemannen.¹⁴⁷

HD konstaterar vidare att Nilsson har haft ett stort antal skiljeuppdrag och bedrivit en etablerad advokatverksamhet. Under den treårsperiod som föregick det aktuella uppdraget som skiljeman i tvisten mellan Korsnäs och Fortum hade Nilsson två uppdrag som partsutsedd skiljeman där ombudet för parten kom från Mannheimer. Under den tioårsperiod som föregick uppdraget var uppdragen från Mannheimer cirka tio procent av Nilssons totala antal skiljeuppdrag. Antalet uppdrag där part företrädde av ombud från Mannheimer varierade mellan noll och två uppdrag per år. Den övervägande delen av hans skiljeuppdrag kom således från andra advokatbyråer. I målet hade det inte framkommit att uppdragen från Mannheimer kom från en och samma advokat eller ett fåtal advokater vid byrån.¹⁴⁸ Mot bakgrund av det anförda fann HD att de uppdrag som skiljeman som Nilsson erhållit från en part som företrätts från Mannheimer inte utgjorde en omständighet som kan rubba förtroendet för Nilssons opartiskhet i det aktuella fallet.¹⁴⁹

¹⁴⁵ NJA 2010 s. 317, p. 3-4.

¹⁴⁶ NJA 2010 s. 317, p. 5.

¹⁴⁷ NJA 2010 s. 317, p. 6.

¹⁴⁸ NJA 2010 s. 317, p. 7-9.

¹⁴⁹ NJA 2010 s. 317, p. 9.

Slutligen behandlar HD upplysningsskyldigheten och fastställer att trots att skyldigheten är central så finns det ingen i LSF sanktionerad påföljd för det som underlåter att lämna erforderliga upplysningar. Det är främst vid rena gränsfall som upplysningsskyldigheten får störst betydelse. Enligt HD var det inte en förtroenderubbande omständighet att Nilsson inte upplyst Korsnäs om att han tidigare erhållit uppdrag som skiljeman där parten företräts av ombud från Mannheimer. Således fann HD inte någon grund för att upphäva skiljedomen.¹⁵⁰

4.2.2.2 Kommentar

När HD i NJA 2010 s. 317 återigen prövade relationen mellan partsombud och skiljemän gav domstolen ytterligare vägledning för bedömningen om av vad som utgör förtroenderubbande omständigheter. Som ovan refererats hade domstolen i målet att ta ställning till om det är förtroenderubbande att en advokatbyrå medverkar till att en viss skiljeman ofta får skiljeuppdrag i tvister där advokatbyrån är ombud.

Den viktigaste slutsatsen från NJA 2010 s. 317 är att det förefaller som om HD skapar en regel där det kan vara förtroenderubbande för skiljemannens opartiskhet att en advokatbyrå medverkat till att en viss skiljeman ofta får skiljeuppdrag. Här ska en helhetsbedömning göras med beaktande av det enskilda fallet. Domstolen fastställde att antalet tidigare uppdrag och deras omfattning är av betydelse vid bedömningen av om partiskhet föreligger.

HD behandlade inte närmare när partiskhet är för handen men domstolen fastställde att då tio procent av en skiljemans totala skiljeuppdrag kommer från en och samma advokatbyrå är det inte att anse som en förtroenderubbande omständighet. Särskild uppmärksamhet måste riktas till de uppdrag som varit mest ekonomiskt betydande för skiljemannen.

Det kan tänkas att om antalet uppdrag från Mannheimer varit fler och av större ekonomiskt värde för Nilsson hade det kanske ansetts vara förtroenderubbande. Således kan en person åta sig ett uppdrag som partsutsedd skiljeman för det fall han eller hon haft ett begränsat antal uppdrag i mål där ombuden för parterna kommer från samma advokatbyrå.

Avslutningsvis bör även nämnas att HD till skillnad från hovrätten i målet inte åberopade IBA:s riktlinjer. Det är till viss del överraskande då det på den brandgula listan från IBA upptas en omständighet som motsvarar huvudfrågan i målet. Enligt den brandgula listan kan det vara grund för berättigande tvivel på skiljemannens opartiskhet om en skiljeman under de tre

¹⁵⁰ NJA 2010 s. 317, p. 11-13.

senaste åren fått mer än tre uppdrag från en och samma advokat eller samma advokatbyrå. Här har skiljemannen ett krav på sig att upplysa om sådana omständigheter.¹⁵¹

När HD i NJA 2007 s. 841 hänvisar till IBA:s riktlinjer var omständigheten i målet upptagen på den röda listan till skillnad från det föreliggande målet då omständigheten var upptagen på den brandgula listan. Således förefaller det som om domstolen anser att omständigheter upptagna på den röda listan kan vara vägledande vid bedömningen av om partiskhet föreligger.

Det ter sig som om omständigheter på IBA:s brandgula lista inte erhåller samma erkännande från HD och därmed inte tillmäts samma vägledande värde som omständigheter upptagna på den röda listan. En anledning till det kan vara att omständigheter som är upptagna på den brandgula listan rör upplysningsplikten som saknar sanktionerade påföljder. Det samma gäller upplysningsplikten i 9 § LSF.

4.2.3 HovR T 1085-11

4.2.3.1 Referat

Den 22 december 2010 meddelades en skiljedom med anledning av en tvist mellan KPMG AB (KPMG) och Profilgruppen AB (Profilgruppen). Enligt skiljedomen förpliktades KPMG till Profilgruppen att betala 8 miljoner kr jämte ränta. Skiljenämnden som avgjorde tvisten bestod av tre skiljemän däribland den utav KPMG utsedda Axel Calissendorff (Calissendorff) som var delägare på Roschier Advokatbyrå AB (Roschier). KPMG klandrade skiljedomen och väckte talan vid Svea hovrätt på grunden att det förelegat omständigheter som kunnat rubba förtroendet för Calissendorffs opartiskhet.¹⁵²

Anledningen till KPMG:s klandertalan var att under oktober 2010 hade Roschier fått en förfrågan av HQ AB (HQ) om ett uppdrag, mot bakgrund av återkallade tillstånd för HQ Bank den s.k. HQ-kraschen, med KPMG som potentiell motpart. Uppdraget antogs av Roschier och i brev daterade den 20 december 2010 till KPMG aviserade Calissendorffs byråkollegor om ersättningsanspråk mot KPMG för HQ:s räkning.¹⁵³

¹⁵¹ IBA:s riktlinjers brandgula lista § 3.1.1.

¹⁵² HovR T 1085-11, Parternas utveckling av talan.

¹⁵³ HovR T 1085-11, Parternas utveckling av talan och Hovrättens domskäl – Hovrättens bedömning.

Roschier hade även vid tiden för skiljeförfarandet hand om fler ersättningsanspråk mot andra personer för HQ:s räkning som dock inte omfattades av den förevarande tvisten men som vid senare granskning också varit behäftade med omständigheter som varit förtroenderubbande. Dessa kommer dock inte att behandlas vidare då de inte rör skiljemäns opartiskhet utan endast intressekonflikter enligt advokatsenliga regler. Se t.ex. vidare

I hovrätten uppgav Calissendorff under sitt förhör att han vid tiden för huvudförhandlingen i skiljeförfarandet hade kännedom om att byrån utförde ett stort uppdrag för HQ men inte att det riktade sig mot KPMG. Det var först den 23 december 2010, samma dag som KPMG antecknades som motpart i advokatbyråns klientregister, som han påstod att han fick kännedom om det.¹⁵⁴

Inledningsvis anför hovrätten vad HD tidigare konstaterat gällande reglerna om skiljemäns opartiskhet. Som exempel kan nämnas att hovrätten anför att jävsreglerna syftar till skydda rättskipningens objektiva handhavande och att prövningen om partiskhet föreligger ska göras på objektiva grunder.¹⁵⁵

Vidare konstaterar hovrätten att det anses utgöra kutym och tradition att svenska advokater avböjer uppdrag som skiljeman när advokaten eller annan jurist på samma advokatbyrå i ett pågående ärende biträder någon av parterna eller någon som har part i skiljeförfarandet som motpart. Hovrätten fastställer att det således typiskt sett anses rubba förtroendet för en skiljemans opartiskhet om den advokatbyrå där han är verksam åtar sitt ett uppdrag mot den part som utsett skiljeman.¹⁵⁶

Enligt hovrätten är förhållandet att Roschier åtagit sig uppdraget mot KPMG, samtidigt som skiljeförfarandet med KPMG som part pågick, ägnat att rubba förtroendet för Calissendorffs opartiskhet. Hovrätten konstaterar även att rörde sig om ett omfattande uppdrag i fråga med ett avsevärt ekonomiskt värde för Roschier.¹⁵⁷

Hovrätten betonar även att det är av betydelse för bedömningen att Calissendorff var delägare med en mycket central ställning på advokatbyrån. Enligt hovrätten får en delägare i en sådan position typiskt sett vara informerad av ett uppdrag av det nu aktuella slaget. Avslutningsvis menar hovrätten att förhållandet att KPMG registrerades som motpart i advokatbyråns register dagen efter att skiljedom meddelats i skiljeförfarandet bidrar till intrycket att det

<http://www.dn.se/livsstil/reportage/en-berattelse-om-jav-pengar--vanskap-advokaterna>, senaste besökt 120411 kl. 13.20.

¹⁵⁴ HovR T 1085-11, Hovrättens domskäl – Utredningen.

¹⁵⁵ HovR T 1085-11, Hovrättens domskäl – Hovrättens bedömning.

¹⁵⁶ HovR T 1085-11, Hovrättens domskäl – Hovrättens bedömning.

¹⁵⁷ HovR T 1085-11, Hovrättens domskäl – Hovrättens bedömning.

finns omständigheter som rubbar förtroendet för Calissendorff.¹⁵⁸

Den 27 september 2011 meddelade Svea hovrätt sin dom och upphävde skiljedomen med anledning av att det sammantaget utifrån sett förelåg omständigheter som var ägnade att rubba förtroendet för Calissendorffs opartiskhet. Den sammantagna bedömningen resulterar i partiskhet oavsett om Calissendorff haft kännedom om de förtroenderubbande omständigheterna. Således bifölls KPMG:s talan.

Dock anför hovrätten att den inte kan råda några tvivel om att Calissendorff redan i oktober 2010 var medveten om att Roschier hade fått en uppdragsförfrågan med KPMG som motpart.¹⁵⁹ Avslutningsvis anför hovrätten att målet rymmer frågor där det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen att ett överklagande prövas av Högsta domstolen.¹⁶⁰ Hovrättsdomen överklagades av Profilgruppen till Högsta domstolen, men överklagandet drogs efter en tid tillbaka.

4.2.3.2 Kommentar

När Svea hovrätt avgjorde HovR T 1085-11 ställdes hovrätten inför ett komplicerat spörsmål. Som ovan refererats i avsnitt 4.2.3.1 var bakgrunden till KPMG:s klandertalan invecklad och hovrätten hade till uppgift att besvara frågan om det är förtroenderubbande att en delägare i en advokatbyrå tjänstgör som skiljeman i ett skiljeförfarande där ena parten i en annan tvist är motpart till ett annat företag som har skiljemannens advokatbyrå som ombud. I det följande kommer de viktigaste slutsatserna från målet att behandlas.

Inledningsvis kan konstateras att hovrätten fastställde att det är förtroenderubbande att en skiljemans advokatbyrå åtar sig ett uppdrag mot den part som utsett skiljemannen. Hovrättens nämnda slutsats grundar sig i att det har ansetts vara tradition att svenska advokater avböjer uppdrag som skiljeman när byråjäv kan föreligga.¹⁶¹

Hovrätten stadgar att om skiljemannen har vetskap om uppdraget så är denne obehörig som skiljeman. Således förefaller det som om hovrätten anser att advokattradition och advokateiska regler ska tillmätas en viss betydelse vid bedömningen om av vad som utgör förtroen-

¹⁵⁸ HovR T 1085-11, Hovrättens domskäl – Hovrättens bedömning.

¹⁵⁹ HovR T 1085-11, Hovrättens domskäl – Hovrättens bedömning.

¹⁶⁰ HovR T 1085-11, Hovrättens domskäl – Hovrättens bedömning.

¹⁶¹ HovR T 1085-11, Hovrättens domskäl – Hovrättens bedömning.

derubbande omständigheter. För att det nämnda ska bli tillämpligt torde det dock erfordras att den tilltänkta skiljemannen har haft kännedom om sina kollegors uppdrag som kunnat föranleda en intressekonflikt. I målet gick det inte fastställa om Calissendorff hade kännedom om sina kollegors uppdrag för HQ.¹⁶² Hovrätten hade därför att undersöka om Calissendorff var partisk oavsett sin vetskap om det nämnda uppdraget.

Hovrätten fastslog att en skiljeman kan vara obehörig som skiljeman utan att ha kännedom om ett uppdrag åtagit mot den part som utsett skiljemannen. Det förefaller således som om hovrätten skapar en regel som stadgar att det kan vara förtroenderubbande för en skiljemans opartiskhet om dennes advokatbyrå åtar sig ett uppdrag mot den part som utsett skiljemannen. Den nämnda regeln bör kunna tillämpas oavsett om skiljemannen har haft kännedom om uppdraget eller inte.

I målet fann hovrätten genom en helhetsbedömning att ett flertal omständigheter rubbar förtroendet för Calissendorffs opartiskhet. Som exempel kan nämnas att det är ett intryck av förhållanden som är förtroenderubbande om en advokatbyrå registrerar skiljeförfarandets part som motpart dagen efter att skiljedomen meddelats samt att Calissendorff som delägare får typiskt sett antas vara informerade av uppdrag av sådan natur som i det aktuella fallet. Sammantaget fann hovrätten att det utifrån sett och oavsett Calissendorffs kännedom, fanns omständigheter som var ägnade att rubba förtroendet för hans opartiskhet.¹⁶³

Det förefaller således som om hovrätten skapar en regel som går ut på att en delägare, på grund av sin centrala ställning på advokatbyrån, har ett ansvar att hålla sig informerad om de uppdrag som kan föranleda intressekonflikter. Vid mer omfattande uppdrag, särskilt de med stora ekonomiska nyttor för advokatbyrån, torde ett sådant ansvar vara mer vidsträckt än vid mindre uppdrag.

Det förevarande målet har fått stor uppståndelse i media på grund av att Calissendorff och hans byråkollega Claes Lundblad (Lundblad) är framstående advokater som ofta syns i media.¹⁶⁴ I oktober 2011 tilldelades Calissendorff och Lundblad var sin erinran av Advokatsamfundets disciplinnämnd med anledning av deras förtroenderubbande förfaringssätt i HQ-

¹⁶² Anledningen till det var att Calissendorffs och hans kollegors uppgifter om det gick isär och hovrätten ansåg att det inte i målet varit visat att Calissendorff hade haft kännedom om hans advokatbyrås uppdrag mot KPMG.

¹⁶³ Se ovan under avsnitt 4.2.3.1 för alla omständigheter som hovrätten tillämpar i sin helhetsbedömning.

¹⁶⁴ Som exempel kan nämnas att Calissendorff sedan 2009 tjänstgör som kungafamiljens och hovets egen juridiska rådgivare s.k. hovauditor samt att han under åren 2001–2004 var ordförande i Sveriges Advokatsamfund.

målet. Disciplinnämnden valde inte att publicera sitt avgörande, vilket är något som disciplinnämnden gör när dess avgöranden är principiellt viktiga.¹⁶⁵ Det är något som förefaller något förvånande med tanke på den uppmärksamhet som målet erhållit.

Avslutningsvis kan nämnas att efter att Svea hovrätt ogiltigförklarat skiljedomen väckte KPMG talan mot Calissendorff vid Stockholms tingsrätt. KPMG krävde att Calissendorff skulle förpliktas att ersätta KPMG för ”onyttiga och onödiga kostnader” eftersom skiljedomen upphävdes. Den 2 maj 2012 återkallade dock KPMG sin talan då Calissendorff avstått från ersättning för sitt arvode som skiljeman. Parterna hade således träffat en överenskommelse utanför rätten.¹⁶⁶

4.2.4 SCC

4.2.4.1 Yttrande till NJA 2007 s. 841

Vid behandlingen av förtroenderubbande omständigheter för en skiljemans opartiskhet på grund av relationen mellan skiljeman och partsombud bör även SCC:s yttrande till NJA 2007 s. 841 beaktas. I nämnda mål anförde HD att det finns anledning att se till hur SCC tillämpar sina regler vid bedömningen om partiskhet föreligger.¹⁶⁷

Inledningsvis konstaterar SCC att deras institut har ett strikt synsätt vad gäller frågan om en skiljeman kan anses vara opartisk och oberoende i en situation där en advokatbyrå, till vilken skiljemannen är knuten, företräder eller har företrätt någon av parterna i skiljeförfarandet. SCC konstaterar som ovan nämnts att den omständigheten är intagen på IBA:s röda lista och därmed kategoriserad som förtroenderubbande.¹⁶⁸

SCC finner i sitt yttrande att det förelåg jäv i det aktuella fallet. Enligt SCC saknas det anledning att skilja mellan delägare i en advokatbyrå och jurister som är anställda av advokatbyrån. Vidare menar SCC att det saknas skäl att bedöma graden av involvering i advokatbyråns verksamhet från juristens sida i de fall det konstaterats att juristen är knuten till advokatbyrån. Att juristens skiljedomsverksamhet uppges vara skild från advokatbyråns verksamhet i

¹⁶⁵ Se <http://www.dn.se/livsstil/reportage/en-berattelse-om-jav-pengar--vanskap-advokaterna>, senaste besökt 120411 kl. 13.20.

¹⁶⁶ [Http://www.realtid.se/ArticlePages/201205/02/20120502145106_Realtid163/20120502145106_Realtid163.dbp.asp](http://www.realtid.se/ArticlePages/201205/02/20120502145106_Realtid163/20120502145106_Realtid163.dbp.asp), senast besökt 120504 kl. 09.50.

¹⁶⁷ Se ovan under avsnitt 4.2.1.1.

¹⁶⁸ SCC:s yttrande i mål T 2448-06, s. 2-6.

övrigt saknar betydelse för bedömningen. Således fann SCC att förtroendet varit rubbat för skiljemannen Lind.¹⁶⁹

Det förefaller som om SCC:s beslut och motivering överensstämmer med HD:s domskäl. Några stora skillnader mellan de två dömande organens motiveringar förefaller inte att finnas. Således kan konstateras att LSF och SCC:s regler om partiskhet och tillämpningen av dessa i stort är lika, även om det finns några få skillnader.¹⁷⁰

4.2.4.2 Fyra ytterligare ärenden

SCC har i fyra tidigare ärenden innan NJA 2007 s. 841 behandlat frågan om en skiljeman är opartisk då denne har anknytning till en advokatbyrå som företräder eller har företrätt någon av parterna. I alla fyra fallen fann SCC att partiskhet förelåg och skiljemannen entledigades.¹⁷¹

I det första fallet utsåg parterna gemensamt en advokat till ordförande i skiljenämnden. Advokaten upplyste i samband med att denne accepterade uppdraget att andra advokater vid dennes advokatbyrå hade biträtt den ena parten vid flera tillfällen. Den andra parten framställde en jävsinvändning som SCC biföll. Att advokaten aldrig personligen hade haft uppdrag för ena parten eller att advokatens byrå inte varit ekonomiskt beroende av de uppdrag som erhållits från den parten, ändrade inte SCC:s uppfattning om att jäv förelåg.¹⁷²

Det andra ärendet rörde den partsutsedda skiljemannen vars advokatbyrå tidigare företrätt en av parterna i skiljeförfarandet genom en annan advokat på advokatbyrån. Som ovan nämnts entledigade SCC skiljemannen.¹⁷³

I det tredje ärendet entledigades en skiljeman som var anställd på en advokatbyrå som tidigare företrätt ena partens moder- och systerbolag innan den förvarande parten sålts och kopplingen till moder- och systerbolaget hade upphört. SCC entledigade skiljemannen.¹⁷⁴ SCC fann att partiskhet förelåg och entledigade skiljemannen i det fjärde fallet där ena parten varit

¹⁶⁹ A. a., s. 8-9.

¹⁷⁰ Se ovan under avsnitt 3.4.

¹⁷¹ SCC:s yttrande i mål T 2448-06, s. 6-7.

¹⁷² A. a.

¹⁷³ A. a.

¹⁷⁴ A. a.

klient till en annan delägare på samma advokatbyrå som skiljemannen också var delägare. Ifrågavarande ärende återropades av käranden i NJA 2007 s. 841.¹⁷⁵

De fyra ärendena från SCC visar hur allvarligt som parter och SCC ser på intressekonflikter. Även händelser som uppfattas som ringa eller långt tillbaka i tiden kan vara förtroenderubbande. SCC:s avgöranden ger att bedömningen om förtroenderubbande omständigheter föreligger ska göras i ljuset av rättsäkerhets- och förtroendehänsyn. Det torde även gälla för bedömning vid *ad hoc*-skiljeförfaranden med anledning av HD:s avgörande i NJA 2007 s. 841.

4.3 Sammanfattande kommentarer

Relationen mellan skiljeman och partsombud vad gäller förtroenderubbande omständigheter är som ovan nämnts inte reglerad i LSF. Enligt lagstiftaren löses problemet i praktiken genom att tilltänkta skiljemän som står i en närmare relation till något av de befintliga ombuden inte åtar sig uppdraget som skiljeman. Det är följaktligen skiljemannen som är den aktör i ett skiljeförfarande som entledigas, även om de förtroenderubbande omständigheterna har sin grund i partsombudets handlande.

När det kommer till prövningen av vad som utgör förtroenderubbande omständigheter i en eventuell talan mot skiljemannen enligt 10 § LSF eller en klandertalan mot skiljedomen enligt 34 § p. 5 LSF har HD fastställt en hög standard för relationen mellan skiljeman och partsombud. I NJA 2007 s. 841 skapade HD en regel som innebär att om en advokatbyrå där skiljemannen är anställd har en affärsmässigt betydelsefull relation med en part eller närstående till part i skiljeförfarandet så kan skiljemannen vara obehörig på grund av partiskhet, en form av s.k. byråjäv. Den nämnda regeln har sin grund i den lojalitetskonflikt som uppkommer för skiljemannen om en part i skiljeförfarandet är en ekonomiskt betydelsefull klient till skiljemannens advokatbyrå.

Vidare har HD fastställt i NJA 2010 s. 317 att det kan vara förtroenderubbande för skiljemannens opartiskhet att en advokatbyrå medverkat till att en viss skiljeman ofta får skiljeuppdrag. Domstolen behandlade inte närmare hur många uppdrag som krävs för att skiljemannens förtroende ska vara rubbat utan en helhetsbedömning ska göras med beaktande av antalet tidigare uppdrag och deras omfattning.

Svea hovrätt har konstaterat i HovR T 1085-11 att det även kan vara förtroenderubbande att en delägare i en advokatbyrå tjänstgör som skiljeman i ett skiljeförfarande där ena parten i en

¹⁷⁵ A. a.

annan tvist är motpart till ett annat företag som har skiljemannens advokatbyrå som ombud. Det gäller oavsett skiljemannens kännedom om den andra uppdraget.

Vad gäller IBA:s riktlinjers betydelse i bedömningen om förtroenderubbande omständigheter föreligger har HD tillmätt riktlinjerna betydelse men inte vilken betydelse och hur de ska tillämpas. Det förefaller dock som att den röda listans omständigheter är att anse som vägledande.

Avslutningsvis bör betonas att bedömningen om förtroenderubbande omständigheter föreligger ska göras i ljuset av rättsäkerhets- och förtroendehänsyn. Vid bedömningen ska ett objektvt betraktelsesätt tillämpas.

5 Skiljemäns partiskhet i förhållande till domares jäv

5.1 Rättegångsbalkens jävsregler

Som tidigare nämnts är förtroende för rättskipningen av allra största betydelse för att den ska kunna fullgöra sin samhällsfunktion, nämligen att snabbt och billigt slita tvister mellan sin stats medborgare.¹⁷⁶ Därmed måste det strävas efter att alla anledningar till misstro blir undanröjda.¹⁷⁷ Misstro kan ha sin grund i att en domare är partisk eller osjälvständig. Att en domare är partisk innebär att domaren låter sin partsställning påverka utgången av målet. Om domaren är beredd att döma på samma sätt även om partsställningen varit den omvända är domaren inte partisk.¹⁷⁸

Kravet på att en domare ska vara självständig innebär att domaren ska vara självständig i förhållande till andra maktsfärer och instanser i samhället som t.ex. regeringsmakten, arbetsgivare och politiska partier. Domare ska dessutom förmå att stå emot påtryckningar från de nämnda instanserna.¹⁷⁹ I 4 kap. 13 § RB behandlas domarjäv i tio punkter. En jävig domare är förbjuden att ta befattning med mål eller ärende om domaren faller inom de nämnda tio punkterna.¹⁸⁰ I den tionde och sista punkten återfinns en generalklausul. Hit hänförs de prövningar om domarjäv som inte kan prövas enligt någon av de övriga punkterna.¹⁸¹

Enligt generalklausulen är en domare jävig om det föreligger en särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans, eller hennes, opartiskhet i målet.¹⁸² En sådan omständighet kan avse domarens förhållande till någon av parterna eller till den sak som är föremål för handläggning.¹⁸³ Med termen ”ägnad” menas att omständigheten objektivt sätt ska vara

¹⁷⁶ Se t.ex. ovan under avsnitt 1.1, 2.1 och 2.2.1.

¹⁷⁷ Ekelöf, Per Olof och Boman, Robert, *Rättegång – första häftet*, Norstedts Juridik AB, sjunde upplagan, 1990, s. 129 och Carlson, Per och Persson, Mikael, *Processrättens grunder*, Iustus Förlag AB, sjunde upplagan, Stockholm 2004, s. 13-14.

¹⁷⁸ NJA 2010 s. 274 p. 3.

¹⁷⁹ A. a.

¹⁸⁰ Kungl. Maj:ts proposition 1973:30 *med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m.m.*, s. 22.

¹⁸¹ Regeringens proposition 1992/93:25 *om handläggning av brottmål efter rättspsykiatrisk undersökning m.m.*, s. 19 och 22 samt Ekelöf och Bohman (1990), s. 134.

¹⁸² 4 kap. 13 § p. 10 RB.

¹⁸³ Se NJA 1993 s. 571.

sådan att den medför tvivel om domarens förmåga att förhålla sig opartisk. Av betydelse är således inte domarens egen subjektiva uppfattning.¹⁸⁴

Generalklausulen omfattar även annan särskild omständighet som inverkar på domarens oberoende i målet. Med oberoende eller oavhängighet förstås att domaren inte får ha sådana bindningar, eller sådan nytta eller sådant obehag av en viss utgång i målet, att det påverkar domarens ställningstagande.¹⁸⁵ Utöver de i RB reglerade jävsgrunderna finns det s.k. delikatessjäv som avser omständigheter som inte utgör jäv i lagens mening men som likväl kan vara besvärande.¹⁸⁶

Om en domare vet att en om sådan särskild omständighet föreligger är denne enligt 4 kap. 14 § RB skyldig att upplysa om det. I tveksamma lägen har en domare möjlighet att ta det säkra före det osäkra och förklara sig jävig och därmed undvika att hans eventuella partiskhet blir föremål för prövning.

Reglerna om jäv gäller för alla slags domare i allmän domstol, inklusive experter, nämndemän samt även tjänstemän vid domstolen som utför beredningsuppgifter.¹⁸⁷ Jävsfrågan ska bedömas i varje enskilt fall med en objektiv måttstock.¹⁸⁸ Det är inte tillräckligt att en part saknar förtroende för domaren utan det måste finnas en rimlig och objektiv grund för partens åsikt.¹⁸⁹

5.2 Bör analogier från RB tillämpas skiljemän?

Vid utredningen av RB:s jävsregler uppkommer frågan om analogier från 4 kap. 13 § RB kan och bör tillämpas på skiljemän. I förarbetena till LSF lämnar lagstiftaren den nämnda frågan öppen.¹⁹⁰ I det följande kommer den ifrågavarande frågan att behandlas.

Rättstillämpning går ut på att finna mening i en viss språkyttring.¹⁹¹ Alla rättsområden och rättsförhållanden är dock inte reglerade och det kan därför bli aktuellt med analogislut. En

¹⁸⁴ Lindell, Bengt, *Civilprocessen*, Iustus Förlag AB, andra upplagan, Uppsala 2003, s. 148-151.

¹⁸⁵ NJA 2010 s. 274 p. 4.

¹⁸⁶ Se vidare om delikatessjäv i t.ex. Ekelöf och Boman, s. 134.

¹⁸⁷ Se 1 kap. 3 §, 2 kap. 4 § och 7 kap. 6 § RB.

¹⁸⁸ Prop. 1973:30, s. 23.

¹⁸⁹ NJA 2010 s. 274 p. 6.

¹⁹⁰ Prop. 1998/99:35, s. 79.

analogisk rättstillämpning innebär att en ”rättsregel tillämpas på ett fall som inte utan uppenbart våldförande på språket kan pressas in under ens det vagt avgränsade av det aktuella begreppets betydelseområde”.¹⁹² För att analogier ska bli aktuella krävs det således att tre rekvisit är uppfyllda, nämligen (i) att det finns en rättsregel med klar språklig innebörd (ii) som kan passas på en liknande omständighet (iii) där det inte finns någon existerande rättsregel. Det är av vikt att jämföra omständigheten utan existerande regel med sådana fall som tveklöst faller in under en existerande regel för att konstatera likheter och olikheter. Om likheterna är övervägande kan det oreglerade fallet behandlas på samma sätt som de i lagregeln avsedda fallen. Vid jämförelsen ska lagregelns funktion särskilt beaktas.¹⁹³

Vid besvarande av frågan om analogier från 4 kap. 13 § RB kan och bör tillämpas på skiljemäns opartiskhet kan följande inledningsvis konstateras. För det första har andra analogier från RB till LSF tidigare tillämpats och accepterats. Som exempel kan nämnas att skiljemän kan rätta skiljedomar med stöd av 17 kap. 15 § RB.¹⁹⁴ Då det inte återfinns några regler om rättning i LSF finns det ett behov av att analogier kan bli aktuella.

För det andra finns det en existerande regel i LSF vad gäller skiljemäns opartiskhet. Det kan därför ifrågasättas om det finns ett vidsträckt behov av analogier från 4 kap. 13 § RB. I förarbetena till 8 § LSF betonar lagstiftaren skillnaderna mellan de olika reglerna för domstolsprövning och skiljeförfarande vad gäller opartiskhet. Lagstiftaren anför vidare att rättsläget är oklart vad gäller likheter och skillnader mellan RB:s regler om domarjäv och LSF:s regler om skiljemäns opartiskhet.¹⁹⁵ Dock finns det anledning att anta att det existerar en viss, om än mycket svag, presumtion att analogier från 4 kap. 13 § RB kan tillämpas. Anledningen till det återfinns i HD:s domskäl i NJA 1981 s. 1205, vilken behandlas strax nedan.

I det flertalet gånger citerade NJA 1981 s. 1205 anförde HD att ”enligt RB:s jävsregler skulle Bengtson otvivelaktigt ha varit jävig. Reglerna om jäv för skiljemän är visserligen annorlunda utformade än reglerna om domarjäv. Att i förevarande hänseende tillämpa jävsbestämmelserna i lagen om skiljemän så, att ett förhållande som undantagslöst grundar jäv enligt RB ej

¹⁹¹ Strömholm, Stig, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning – en lärobok i allmän rättslära*, Norstedts Juridik AB, femte upplagan, Stockholm 1996, s. 432-433.

¹⁹² NJA 1994 s. 480.

¹⁹³ Strömholm, s. 437-438.

¹⁹⁴ Prop. 1998/99:35, s. 136.

¹⁹⁵ A. prop., s. 79-80.

skulle diskvalificera en skiljeman synes emellertid ej böra komma i fråga”.¹⁹⁶

HD ansåg att en skiljeman som var jävig enligt RB:s regler om domare också var jävig som skiljeman. Det förefaller som om majoriteten av domstolen, tre justitieråd, ställde sig således positiv till analogislut från 4 kap. 13 § RB. I NJA 2007 s. 841 konstaterade HD att vissa av domstolens uttalanden i NJA 1981 s. 1205 alltjämt har bärkraft. HD har vid fler tillfällen upprepat det konstaterandet.¹⁹⁷ HD har fram tills idag inte avlagt ett avgörande som går emot vad domstolen anförde i NJA 1981 s. 1205.

Det finns dock anledning att bemöta domstolens konstaterande i 1981 års mål med viss tveksamhet. I NJA 1981 s. 1205 rörde det sig om den upphävda SML vars regler om partiskhet i stort överensstämde med jävsreglerna för domare.¹⁹⁸ Som exempel kan nämnas att generalklausulen i 4 kap. 13 § p. 10 RB har inspirerats av 5 § SML.¹⁹⁹ Både RB och SML använder termen ”jäv” för partiskhet.

I förarbetena till 8 § LSF anför lagstiftaren att det var naturligt att beakta RB:s regler vid omarbetningen av reglerna för skiljemän. Dock valde lagstiftaren att följa modellagens exempel och inte använda begreppet ”jäv”. Anledningen till det var att undvika att tankarna förs till RB:s regler. Enligt lagstiftaren är det mer ändamålsenligt att tala om omständigheter som kan rubba förtroende för skiljemäns opartiskhet.²⁰⁰

Således kan det konstateras att de två lagstiftningarna skiljer sig åt vad gäller regleringen av partiska beslutsfattare. Olsson och Kvant ifrågasätter domstolens avgörande och menar att NJA 1981 s. 1205 knappast kan vara vägledande idag med anledning av att avgörandet skiljer sig mycket från lagstiftarens avsikt att skilja på reglerna mellan domare och skiljemän.²⁰¹

När det kommer till frågan om analogislut bör göras förefaller det som att det inte finns något behov av analogier eftersom LSF har sin egen regel för skiljemäns partiskhet. Därmed torde det vara svårt att uppfylla ett av de ovan redovisade tre rekvisiten för att göra ett ana-

¹⁹⁶ NJA 1981 s. 1205, s. 1213-1214.

¹⁹⁷ Se t.ex. NJA 2010 s. 317.

¹⁹⁸ Prop. 1998/99:35, s. 78-85.

¹⁹⁹ Tiby, Eva, *Domarjäv*, Juristförlaget, Stockholm 1993, s. 16.

²⁰⁰ Prop. 1998/99:35, s. 78-85.

²⁰¹ Olsson och Kvant, s. 71.

logislut, nämligen rekvisitet om att det måste saknas en existerande rättsregel för omständigheten.²⁰²

Det finns även anledning att ställa sig frågande till om domare och skiljemän ska bedömas enligt samma standard eller inte. I NJA 1981 s. 1205 anförde HD att ”kravet på objektivitet och opartiskhet måste ställas särskilt högt när det gäller skiljemän”. Enligt domstolen i det målet finns det anledning att inte bedöma skiljemän och domare enligt samma standard. Dock förefaller domstolens uttalande svårt att förstå och även till viss del inkonsekvent med tanke på att domstolen i samma mål behandlar skiljemän och domare ”otvivelaktigt” lika genom att applicera RB:s regler på en skiljeman.²⁰³

Sandgren riktar kritik mot domstolens avgörande och menar att kraven på skiljemän inte alls är särskilt höga jämfört med kraven på domare. Både skiljemäns och domares arbete är underkastat ett strikt behov av förtroende från parter respektive medborgare. Enligt Sandgren torde det därmed inte finnas ett krav på att skiljemäns opartiskhet ska ställas särskilt högt i förhållande till domares opartiskhet.²⁰⁴

Det bör även nämnas här att när HD i NJA 2007 s. 841 och NJA 2010 s. 317 anför att domstolens uttalanden i NJA 1981 s. 1205 alltså har bärkraft så hänvisar HD till de uttalanden som rör jävsreglernas syfte och att kravet på skiljemäns opartiskhet måste ställas särskilt högt. Det vore därmed önskvärt om HD kunde fastställa och förtydliga hur pass likartade som skiljemän och domare är samt om reglerna rörande domarjäv i RB:s regler kan tillämpas på skiljemän.²⁰⁵

Oberoende av vad som ovan framförts i kritik till analogier från RB finns det en fråga där ett analogislut skulle kunna aktualiseras. Det finns ingen regel i LSF beträffande förhållandet

²⁰² Se ovan under avsnitt 5.2 första stycket.

²⁰³ Se prop. 1998/99:35, s. 79-80. Det är lagstiftaren som använder begreppet ”otvivelaktigt” lika vid diskussionen om NJA 1981 s. 1205. För att understryka att HD:s uttalande är svärbegripligt valde jag, likt lagstiftaren, att använda det begreppet.

²⁰⁴ Sandgren SvJT, s. 710-711.

²⁰⁵ Det finns även anledning till att ställa sig frågande till varför lagstiftaren valde att lämna frågan öppen vad gäller det förevarande spörsmålet. I förarbetena till LSF väljer lagstiftaren vid flera tillfällen att lämna frågor öppna. Så var även fallet vad gäller HD:s avgörande i NJA 1981 s. 1205 när lagstiftaren hade möjlighet att bekräfta eller att förkasta det kritiserade avgörandet. Lagstiftaren valde att nöja sig med att konstatera att rättsläget är oklart och lämnade sedan frågan öppen. Se prop. 1998/99:35, s. 79-80 och 84-85.

mellan partsombud och skiljeman. När nämnda förhållande har varit föremål för rättslig prövning har 8 § LSF varit grund för prövningen.

Eftersom 8 § LSF är tämligen generellt utformad så öppnar det för ett behov av en analog tillämpning av det mer detaljerade 12 kap. 4 § RB beträffande relationen mellan domare och partsombud. Enligt 12 kap. 4 § RB ska partsombud lämna sitt uppdrag om domare och ombud är närstående i den mening som avses i 4 kap. 12 § RB.

Dock torde det finnas två anledningar till varför analogier från 12 kap. 4 § RB bör tillämpas med försiktighet. För det första är det svensk tradition att advokater avböjer uppdrag som skiljeman när advokaten eller annan jurist på samma advokatbyrå biträder någon av parterna i ett pågående ärende.²⁰⁶ Det är ett starkt fokus på klientens bästa. Omvänt är det enligt RB:s regel där partsombudet ska lämna sitt uppdrag och inte domaren. Det är något som är förståeligt med tanke på domares ställning i rättssamhället.

I likhet med den första anledningen, bör domare och skiljemän för det andra inte bedömas alltför lika. Skiljemän är utvalda av parterna medan domare tillsätts genom lottning.²⁰⁷ Även övriga regler för skiljemän respektive domare skiljer sig åt. Det finns även anledning att nämna att lagstiftaren anser relationen mellan skiljeman och partsombud inte är lämplig för en lösning lagstiftningsvägen, vilket relationen mellan domare och ombud har ansetts.²⁰⁸ Mot bakgrund av vad som anförts i det förgående torde det inte vara lämpligt att göra analogislut från RB:s jävsregler, det innefattar även reglerna om förhållandet mellan domare och partsombud.

5.3 Rätten till en opartisk domstol enligt Europakonventionen

Det är av betydelse för tolkningen av RB:s regler om domarjäv att ta EKMR i beaktande.²⁰⁹ I artikel 6 (1) EKMR stadgas det att var och en har rätt till en rättvis rättegång inför en oavhängig och opartisk domstol.²¹⁰ Kravet på opartiskhet omfattar ett subjektivt och ett objek-

²⁰⁶ Se t.ex. HovR T 1085-11.

²⁰⁷ Heuman, Lars, *Rättegångsbalken och andra tvistlösningsmetoder*, SvJT 1998 s. 476-485, s. 477.

²⁰⁸ Se prop. 1998/99:35, s. 85 samt t.ex. NJA 2010 s. 317 och HovR T 1085-11.

²⁰⁹ NJA 1998 s. 228 och RÅ 2009 ref. 8.

²¹⁰ Den 7 december 2000 antogs Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, EUT 2010/C 83/02 (reviderade 30 mars 2010). Stadgan kom till för att mänskliga rättigheter inte bara skulle ha en indirekt påverkan på EU-rätten genom EKMR. Se vidare Cameron, Iain, *An Introduction to the European Convention on Human Rights*, Iustus Förlag AB, sjätte upplagan, Uppsala 2011, s. 171-172. Stadgan har sin grund i bland annat EKMR och de garanterade rättigheterna har enligt artikel 52 (3) samma innebörd och räckvidd som EKMR:s

tivt krav. Det subjektiva kravet innebär att en domare inte får agera partiskt i det enskilda fallet. Som ovan nämnts finns det även ett strikt krav på objektiv opartiskhet.²¹¹ En utomstående bedömares intryck är här av betydelse.²¹² Europadomstolens praxis är striktare än flera av bestämmelserna i RB och sätter upp en minimistandard. En enskild får således inte av RB ges en mindre förmånlig tolkning än vad Europadomstolens praxis ger denne.²¹³

Sverige är sedan år 1952 anslutet till EKMR och har åtagit sig att garantera de rättigheter och friheter som anges i konventionen för var och en som befinner sig under svensk jurisdiktion.²¹⁴ Det är av vikt att nämna att en stats skyldigheter att uppfylla rättssäkerhetsgarantier för enskilda medborgare går före samhällsekonomiska överväganden om dessa ställs mot varandra. Nämnade grundar sig på Sveriges åtaganden genom tillträdet av EKMR.²¹⁵

5.4 Vilken betydelse har EKMR vid tillämpningen av 8 § LSF?

Som ovan nämnts ska RB:s regler tolkas i ljuset av EKMR. Nationella regler får inte ge enskilda en mindre förmånlig tolkning än vad Europadomstolens avgöranden och praxis skulle gett dem.²¹⁶ I det följande behandlas frågan om vilken betydelse som EKMR har vid tillämpningen av 8 § LSF.

Det bör först konstateras att EKMR ålägger skyldigheter för en stat och inte en enskild person. Stater ska garantera att enskilda som befinner sig inom deras jurisdiktion ska åtnjuta sina rättigheter i EKMR.²¹⁷ Enligt 2 kap. 19 § regeringsformen (1974:152) (RF) får det inte meddelas någon lag eller föreskrift i strid med Sveriges åtaganden på grund av EKMR.²¹⁸ Ett kla-

motsvarande rättigheter. Dock hindrar inte nämnda artikel EU-rätten från att tillförsäkra enskilda ett mer långtgående skydd. Enligt artikel 47 har var och en rätt till att inom skälig tid få sin sak prövad i en rättvis och offentlig rättegång och inför en oavhängig och opartisk domstol som har inrättats enligt lag. För mer om stadgan om de grundläggande friheterna i Europeiska unionen hänvisas vidare till Peers, Steve J. och Ward, Angela, *The EU Charter of Fundamental Rights - Politics, Law and Policy*, Hart Publishing, Oxford 2004.

²¹¹ Se Hauschildt mot Danmark (mål nr. 10486/83), 24 maj 1989 och Piersack mot Belgien (mål nr. 8692/79), 26 oktober 1982.

²¹² Se Sramek mot Österrike (mål nr. 8790/79), 22 oktober 1984.

²¹³ Hauschildt mot Danmark (mål nr. 10486/83), 24 maj 1989 och Sandgren, Claes, *Domarjäv*, JT 2009-10 NR 2, s. 318-325, s. 318.

²¹⁴ Se lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och prop. 1992/93:25, s. 11.

²¹⁵ RH 1997:74.

²¹⁶ Se ovan under avsnitt 5.3.

²¹⁷ Artikel 1 EKMR.

²¹⁸ Innan 2 kap. 23 § RF fanns så hade rättspraxis redan fastställt den regel som nämnda lagrum stadgar, se t.ex.

gomål gällande en kränkning av en enskilds rättigheter ska enligt artikel 19 EKMR ske gentemot en stat. Enligt artikel 35 (1) EKMR måste en stats inhemska rättsmedel uttömmas i enlighet med folkrättens allmänna principer innan ett ärende får tas upp till prövning av Europadomstolen.

I artikel 6 (1) EKMR stadgas att en dom som strider mot nämnda artikel inte får verkställas eller på annat sätt ges effekt. Enskilda kan dock till en viss utsträckning avsäga sig sina rättigheter i artikel 6 (1) EKMR.²¹⁹ Det skulle inte finnas någon förutsättning för att skiljeavtal skulle anses giltiga enligt EKMR om en person inte haft möjligheten att avstå från sin rätt till domstolsprövning.²²⁰ Om en person vill avstå sina rättigheter i 6 (1) EKMR måste avståendet vara entydigt och frivilligt.²²¹ Att en person avstått från sin rätt till domstolsprövning innebär dock inte säkert att personen också har avstått från sina andra rättigheter i artikel 6 (1) EKMR.²²²

I *Suovaniemi mot Finland*²²³ fastställde Europadomstolen att de rättigheter som en part kan avstå från i första hand är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet.²²⁴ I målet ansågs klaganden med giltig verkan ha avstått från sin rätt till en opartisk prövning när han var med och utsåg en skiljeman vars partiskhet han vid tillfället var medveten om. Den partiska skiljemannen hade vid tidigare tillfälle varit ombud till den andra parten i skiljeförfarandet. En-

NJA 1973 s. 423 och NJA 1990 s. 636. Dock innebar införandet av 2 kap. 23 § RF och lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna att EKMR blev svensk lag med följderna att domstolarna började tillmäta EKMR särskild betydelse i rättstillämpningen. I NJA 2005 s. 462 fann HD att skadestånd kan utgå utan särskilt lagstöd om det krävs för att uppfylla Sveriges åtagande enligt EKMR. Se även det liknande NJA 2007 s. 295 och Cameron, s. 194-195.

I NJA 2007 s. 574 kom HD fram till att EKMR var en vägransgrund för att verkställa en utlämning av en person, då utlämnandet hade kunnat leda till att den utlämnade personen riskerats att bli utsatt för behandling som stred emot artikel 3 EKMR. Enligt HD var EKMR vägransgrund för utlämningen och inte den svenska lagen (1957:668) om utlämning för brott.

²¹⁹ Bramelid and Malmström mot Sverige (mål nr. 8588/79 och 8589/79), 12 december 1983 och se även prop. 1998/99:35, s. 111-112.

²²⁰ Bramelid and Malmström mot Sverige (mål nr. 8588/79 och 8589/79), 12 december 1983.

²²¹ Pfeifer och Plankl mot Österrike (mål nr. 10802/84), 25 februari 1992.

²²² Pfeifer och Plankl mot Österrike (mål nr. 10802/84), 25 februari 1992 och Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Norstedts Juridik AB, tredje upplagan, Stockholm 2007, s. 178-179.

²²³ Souvaniemi mot Finland (mål nr. 31737/96), 23 februari 1999.

²²⁴ Souvaniemi mot Finland (mål nr. 31737/96), 23 februari 1999.

ligt finsk lagstiftning utgjorde det nämnda en jävsgrund, men då klaganden inte bestred partiskheten under skiljeförfarandets gång hade han frivilligt accepterat skiljemanden.²²⁵

I *Souvaniemi* konstaterade Europadomstolen återigen att ett avstående från domstolsprövning i sig självt inte innebär att en part avstår från alla grundläggande rättssäkerhetsgarantier i artikel 6 (1) EKMR. Det förefaller som om Europadomstolen fastställde att vissa rättigheter ska tillförsäkras en part trots att parten gjort ett avstående från domstolsprövning. Enligt Europadomstolen måste därför en stat anses vara skyldig att bevaka dessa rättigheter.²²⁶

Således torde inte ingående av ett skiljeavtal innebära att alla rättssäkerhetsgarantier enligt artikel 6 (1) EKMR går förlorade. När en part ingår ett skiljeavtal accepterar han inte automatiskt att skiljenämnden är partisk. I enlighet med artikel 1 EKMR måste en stat tillgodose att en enskild garanteras sin rätt till opartisk prövning. Genom att en part har möjlighet att inför domstol göra gällande att en skiljemand är partisk och därmed ha möjlighet att få ett ogiltigförklarande av skiljedomen, tillgodoser en stat det övervakningskrav som uppställs i *Souvaniemi*. Artikel 1 EKMR och artikel 6 (1) EKMR ska således tolkas tillsammans.

Resultatet av Europadomstolens beslut i *Souvaniemi* är att skiljeförfaranden är underkastade EKMR:s regler genom en stats skyldighet att garantera enskildas rätt till en opartisk prövning. Europadomstolen behandlade uteslutande den nationella domstolens avgörande i målet. Någon uppmärksamhet gavs inte till skiljeförfarandets handläggning.

En part som anser att han blivit fråntagen sina rättigheter enligt artikel 6 (1) EKMR kan inte direkt ansöka till Europadomstolen utan det krävs en underlåtenhet eller ett misslyckande för en stats sida för att den ska kunna hållas ansvarig. Således ska en nationell domstol handla i enlighet med artikel 6 (1) EKMR när den prövar en klandertalan av en skiljedom.²²⁷ En stat får inte verkställa en skiljedom som inte är förenlig med EKMR.

I enlighet med NJA 2007 s. 574 torde även en skiljedom som avgjorts av en partisk skiljenämnd kunna bli ogiltigförklarad utan lagstöd i LSF. Anledningen till det är att EKMR enligt HD är en egen vägransgrund.

²²⁵ *Souvaniemi mot Finland* (mål nr. 31737/96), 23 februari 1999.

²²⁶ *Souvaniemi mot Finland* (mål nr. 31737/96), 23 februari 1999.

²²⁷ Se även NJA 1998 s. 278 där HD anförde att artikel 6 (1) EKMR ska tas i beaktande vid fall av väsentliga avvikelser från ett normalt kontradoriskt rättegångsförfarande, som t.ex. skiljeförfarande. Nämnda mål rörde 42 kap. 5 § första stycket andra meningen RB som stadgar att i tvistemål får domstol meddela dom utan att stämning utfärdats, om karendens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller om det annars är uppenbart att detta är ogrundat.

Mot bakgrund av det anförda finns det anledning att tolka 8 § LSF i ljuset av EKMR vad gäller domstolars skyldighet att ogiltigförklara skiljedomar som är beslutade av partiska skiljemän. Det gäller dock endast när en part klandrat skiljedomens och inte accepterat partiskheten hos en skiljeman. Vägledande här är Europadomstolens beslut i *Souvaniemi*.²²⁸

5.5 Sammanfattande kommentarer

Skiljeförfarande är en privat rättsskipningsmetod men förfarandet förefaller knappast oberoende av de normer som omger en domstolsprövning. Eftersom 8 § LSF är tämligen generellt utformad så öppnar det för ett behov av en analog tillämpning av det mer detaljerade 12 kap. 4 § RB beträffande relationen mellan domare och partsombud. Enligt 12 kap. 4 § RB ska partsombud lämna sitt uppdrag om domare och ombud är närstående i den mening som avses i 4 kap. 12 § RB.

Dock torde det finnas två anledningar till varför analogier från 12 kap. 4 § RB bör tillämpas med försiktighet. För det första är det svensk tradition att advokater avböjer uppdrag som skiljeman när advokaten eller annan jurist på samma advokatbyrå biträder någon av parterna i ett pågående ärende. För det andra bör domare och skiljemän inte bedömas alltför lika. Skiljemän är utvalda av parterna medan domare tillsätts genom lottning. Även övriga regler för skiljemän respektive domare skiljer sig åt.

I artikel 6 (1) EKMR stadgas det att var och en har rätt till en rättvis rättegång inför en oavhängig och opartisk domstol. Vid ingående av skiljeavtal avses inte alla rättssäkerhetsgarantier i nämnda artikel men enskilda kan till viss utsträckning avsäga sig sina rättigheter genom t.ex. skiljeavtal. Dock innebär inte ingående av ett skiljeavtal att alla rättssäkerhetsgarantier enligt artikel 6 (1) EKMR går förlorade. När en part ingår ett skiljeavtal accepterar han inte automatiskt att skiljenämnden är partisk. I enlighet med artikel 1 EKMR måste en stat tillgoda att en enskild garanteras sin rätt till opartisk prövning. Genom att en part har möjlighet att inför domstol göra gällande att en skiljeman är partisk och därmed ha möjlighet att få ett ogiltigförklarande av skiljedomens, tillgodoser en stat det övervakningskrav som uppställts av Europadomstolen.

²²⁸ Det finns anledning här att nämna att relevanta regler i LSF rörande övervakningsmekanismen som är omnämnd i *Souvaniemi* förefaller vara i tämligen god harmoni med nämnda mål. Det samma gäller även LSF:s undantag till kravet på att skiljemän ska vara opartiska, se vidare ovan under avsnitt 2.2.1. LSF:s regler om en parts klandertalan på grund av t.ex. partiskhet återfinns i 34 § och 10 § LSF. Se även ovan under not 228.

6 Slutsats

Skiljeförfarande är en privat rättsskipningsmetod men förfarandet förefaller knappast oberoende av de normer som omger en domstolsprövning. Mot bakgrund av HD:s avgörande i NJA 1981 s. 1205 torde det finnas en viss, om än mycket svag, presumtion att analogier från 4 kap. 13 § RB kan tillämpas på skiljemän. Det finns dock anledning att bemöta HD:s konstaterande i NJA 1981 s. 1205 med viss tveksamhet då avgörandet bland annat rör ett omarbetat lagrum samt att avgörandet skiljer sig från lagstiftarens avsikt att skilja på reglerna mellan domare och skiljemän.

Det finns även anledning att ställa sig frågande till HD:s uttalande i NJA 1981 s. 1205 om att kravet på opartiskhet måste ställas särskilt högt för skiljemän samtidigt som domstolen i samma mål behandlar skiljemän och domare ”otvivelaktigt” lika genom att tillämpa RB:s regler på en skiljeman. Det torde inte finnas ett krav på att skiljemäns opartiskhet ska ställas särskilt högt i förhållande till domares opartiskhet. Bådas arbete är underkastat ett strikt behov av förtroende från parter respektive medborgare.

Vid ingående av skiljeavtal avsågs inte alla rättssäkerhetsgarantier enligt artikel 6 (1) EKMR. Det är staters skyldighet att företa tillsyn så att enskilda inte går miste om dessa garantier. Denna tillsyn förefaller vara mycket översiktlig. Sådan tillsyn ska bereda parter i skiljeförfarande möjlighet att inför domstol göra gällande att en skiljeman är partisk och då även få skiljedomen ogiltigförklarad. Vid en sådan prövning ska domstolen ta artikel 6 (1) EKMR i beaktande. En skiljedom som inte är förenlig med EKMR får inte verkställas. Vägledande för tolkningen är Europadomstolens beslut i *Souvaniemi*.

Den kanske mest framstående fördelen med skiljeförfarande som tvistlösningsmetod är att parterna kan utse skiljemän som de känner förtroende för. Enligt 8 § LSF ska en skiljeman vara opartisk och om det finns omständigheter som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet är denne obehörig att avgöra tvisten. Om en skiljeman är partisk kan denne skiljas från sitt uppdrag. Utöver det kan även skiljedomen upphävas genom klandertalan.

Vid bedömningen om förtroenderubbade omständigheter föreligger ska en helhetsbedömning företas och samtliga förhållanden och omständigheter ska tas i beaktande. Ett antal mindre förtroenderubbade omständigheter kan leda till en bedömning att skiljemannens förtroende är rubbat. Den ifrågavarande bedömningen ska ske med ett objektiva betraktelsesätt.

I 8 § andra stycket LSF återfinns fyra presumtionsfall som visar på omständigheter när partiskhet alltid anses föreligga. Presumtionsfallen är vägledande vid helhetsbedömningen och därmed torde likartade omständigheter till de nämnda fallen inneha ett särskilt värde i bedömningen. En annan lagstadgad komponent som bör ges särskilt beaktande är skiljemäns skyldighet att avgöra tvisten snabbt enligt 21 § LSF. Om en skiljeman fördröjer förfarandet utan anledning torde det kunna anses som förtroenderubbande.

I rättspraxis har även andra komponenter ansetts vara av betydande värde i bedömningen om partiskhet föreligger. Som exempel kan nämnas att skiljeman ansågs vara partisk då han tidigare varit ställföreträdare och aktieägare i bolaget som var part i skiljeförfarandet.

Andra komponenter som bör tas här har jag tagit bort särskilt i beaktande är om skiljemannen befinner sig i något slags beroendeförhållande till en part. Ett sådant fall är om skiljemannen är skuldsatt till part. Vid en sådan situation kan skiljemannens opartiskhet ifrågasättas.

Vad gäller en skiljemans upplysningsplikt ska enligt modellagen och SCC:s regler en subjektiv måttstock tillämpas vilket innebär att en tilltänkt skiljeman tvingas att sätta sig in i parternas situation när denne undersöker vilka omständigheter som ska upplysas om. Det gör att upplysningsplikten förefaller att vara mer långtgående i de regelverken jämfört med LSF, där upplysningsplikten ska tillämpas med en objektiv måttstock. Enligt författaren vore det tilltalande att låta LSF inspireras av nämnda regel i SCC och modellagen, eftersom en sådan mer långtgående upplysningsplikt torde hjälpa till att motverka partiska skiljemän.

Det är enligt författaren även tilltalande att införa en av SCC:s bestämmelser i LSF, nämligen bestämmelsen som stadgar att en skiljeman ska underteckna en bekräftelse på sin opartiskhet och där lista potentiella förtroenderubbande omständigheter. En sådan bekräftelsebestämmelse har vissa likheter med domareden i 4 kap. 11 § första stycket RB, vilken en domare måste avlägga innan denne kan börja sin domartjänst. Det är enligt författaren även en tilltalande tanke om även skiljemän var tvingade att uppfylla ett sådan konkret och praktiskt behörighetskrav innan de kan avgöra ett skiljeförfarande.

Förtroenderubbande omständigheter kan även uppstå på grund av relationen mellan skiljeman och partsombud. LSF innehåller ingen särskild regel för det nämnda förhållandet. Enligt lagstiftaren löses problemet i praktiken genom att tilltänkta skiljemän som står i en närmare relation till något av de befintliga ombuden inte åtar sig uppdraget som skiljeman. Det är

följaktligen skiljemannen som är den aktör i ett skiljeförfarande som entledigas, även om de förtroenderubbande omständigheterna har sin grund i partsombudets handlande.

Dock förefaller lagstiftarens lösning inte alltid användbar med tanke på att intressekonflikter kan vara svårupptäckta och emellanåt inte alls respekterade då stora ekonomiska värden kan vara involverade för skiljemannen eller partsombudet. Aktörer i skiljeförfaranden ställs ofta inför frågan vad som väger tyngst av vänskap och pengar jämfört med etik och regelverk.

I tre aktuella mål har HD och Svea hovrätt behandlat relationen mellan skiljeman och partsombud och gett vägledning för vilka omständigheter som där kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. I NJA 2007 s. 841 stadgar HD att det är förtroenderubbande om en advokatbyrå där skiljemannen är anställd har en affärsmässigt betydelsefull relation med en part eller närstående till part i skiljeförfarandet. Enligt HD är här en skiljemans lojalitetsplikt till å ena sidan parten och å andra sidan sin advokatbyrå av relevans för prövningen om förtroenderubbande omständigheter föreligger.

Vidare har HD i NJA 2010 s. 317 konstaterat att det även kan vara förtroenderubbande för skiljemannens opartiskhet att en advokatbyrå medverkat till att en viss skiljeman ofta får skiljeuppdrag. Domstolen behandlade inte närmare hur många uppdrag som krävs för att skiljemannens förtroende ska vara rubbat utan en helhetsbedömning göras med beaktande av antalet tidigare uppdrag och deras omfattning.

I HovR T 1085-11 fann Svea hovrätt det även är förtroenderubbande om en delägare i en advokatbyrå tjänstgör som skiljeman i ett skiljeförfarande där ena parten i en annan tvist är motpart till ett annat företag som har skiljemannens advokatbyrå som ombud. Det gäller oavsett skiljemannens kännedom om den andra uppdraget. Enligt hovrätten har en delägare på grund av sin centrala ställning på en advokatbyrå ett ansvar att hålla sig informerad om de uppdrag som kan föranleda intressekonflikter.

HD har även ansett att skiljedomsinstituts regler och praxis är relevanta rättskällor vid ett svenskt *ad hoc*-skiljeförfarande. Det kan här nämnas att SCC:s praxis ger att händelser som uppfattas som ringa eller långt tillbaka i tiden fortfarande kan vara förtroenderubbande.

Vad gäller IBA:s riktlinjers betydelse vid bedömningen om förtroenderubbande omständigheter föreligger, har HD tillmätt riktlinjerna betydelse. Dock har domstolen inte fastställt vilken betydelse riktlinjerna har och hur de ska tillämpas. Det förefaller emellertid som om den röda listans omständigheter är att anse som vägledande.

Avslutningsvis vill författaren understryka att innan en tilltänkt skiljeman accepterar uppdrag som skiljeman i en svenskt *ad hoc*-skiljeförfarande bör denne konsultera IBA:s riktlinjer för att söka vägledning om det föreligger omständigheter som tvingar denne att avstå från uppdraget enligt den röda listan eller upplysa parterna om de omständigheter där intressekonflikter kan uppstå enligt den brandgula listan. En skiljeman har även upplysningsplikt enligt 9 § LSF.

På samma sätt bör även den tilltänkta skiljemannen undersöka om det föreligger partiskhet med anledning av en kollegas intressekonflikt enligt de vägledande reglerna om god advokatsed. De nämnda reglerna har således en preventiv funktion för att motverka partiska skiljemän då en advokat som handlar i strid med reglerna kan bli föremål för sanktionerade påföljder. Dock är inte en advokat som handlar i strid med de reglerna automatiskt partisk enligt 8 § LSF.

Referenslista

Officiellt tryck

Internationellt tryck

Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Förenta Nationernas Konvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar, New York den 10 juni 1958

UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration av den 21 juni 1985

The Bangalore Principles of Judicial Conduct, ECOSOC 27 juli 2006 (2006/23)

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, EUT 2010/C 83/02. Antagna 7 december 2000 och reviderade 30 mars 2010

Svenskt tryck

Prop. 1973:30

Med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m.m.

Prop. 1992/93:25

Om handläggning av brottmål efter rättspsykiatrisk undersökning m.m.

Prop. 1998/99:35

Ny lag om skiljeförfarande

SOU 1994:81

Ny lag om skiljeförfarande

SOU 1995:65

Näringslivets tvistelösning

NJA II 1887 nr 4

NJA II 1929 s. 8

DV rapport 1998:3

Förslag till åtgärder med anledning av den kritik som riktats mot domstolsväsendet under perioden 1995-1997

Litteratur

Agell, Anders, Malmström, Åke, Ramberg, Christina och Sigeman, Tore, *Civilrätt*, Liber, 21:a upplagan, Malmö 2010

Alhem, Sven-Erik, *Kvalitet i dömandet*, JT 1998-99 NR 3, s. 732-806 (Cit. Alhem JT)

Andersson, Fredrik, Isaksson, Therese, Johansson, Marcus, Nilsson, Ola och Herre, Johnny (red.), *Arbitration in Sweden*, Swedish Arbitration Association, Jure AB, Visby 2011 (Cit. Andersson m.fl.)

Bergman, Linn, *Sverige behöver en ny lag om skiljeförfarande*, Dagens Juridik den 21 april 2009

Cameron, Iain, *An Introduction to the European Convention on Human Rights*, Iustus Förlag AB, sjätte upplagan, Uppsala 2011 (Cit. Cameron)

Carlson, Per och Persson, Mikael, *Processrättens grunder*, Iustus Förlag AB, sjunde upplagan, Uppsala 2004 (Cit. Carlson och Persson)

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Norstedts Juridik AB, tredje upplagan, Stockholm 2007 (Cit. Danelius)

Ekelöf, Per Olof och Boman, Robert, *Rättegång – första häftet*, Norstedts Juridik AB, sjunde upplagan, Stockholm 1990 (Cit. Ekelöf och Boman)

Fitger, Peter, *Om eder, Festskrift till Per Olof Bolding*, Juristförlaget IF AB, Stockholm 1992 (Cit. Fitger)

Heuman, Lars, *Rättegångsbalken och andra tvistlösningsmetoder*, SvJT 1998 s. 476-485 (Cit. Heuman SvJT)

Heuman, Lars, *Skiljemannarätt*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1999 (Cit. Heuman 1999)

Heuman, Lars, *Specialprocess – utsökning och konkurs*, Norstedts Juridik AB, sjätte upplagan, Visby 2007 (Cit. Heuman 2007)

Hobér, Kaj, *Intressekonflikter och skiljeförfaranden – vägmärken och trafiksignaler från IBA, Intressekonflikter och finansiella marknader*, Stockholm Centre for Commercial Law, Iustus Förlag AB, Stockholm 2006 (Cit. Hobér)

- Kvart, Johan och Olsson, Bengt, *Twistlösning genom skiljeförfarande – en presentation av den nya lagen om skiljeförfarande*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1999 (Cit. Kvart och Olsson)
- Lindell, Bengt, *Alternativ twistlösning – särskilt medling och skiljeförfarande*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2000 (Cit. Lindell 2000)
- Lindell, Bengt, *Civilprocessen*, Iustus Förlag AB, andra upplagan, Uppsala 2003 (Cit. Lindell 2003)
- Lindström, Niklas, *Challenges to Arbitrators – decisions by the SCC Board during 2008-2010*, hämtad från <http://www.sccinstitute.se/bibliotek/artiklar-6.aspx> den 120309 kl. 15.00 (Cit. Lindström)
- Lindskog, Stefan, *Skiljeförfarande – en kommentar*, Norstedts Gula Bibliotek, Norstedts Juridik AB, Visby 2005 (Cit. Lindskog)
- Lundblad, Claes, *Några frågor om skiljemannajäv, Vänbok till Bertil Södermark*, Norstedts Juridik AB, Visby 2009 (Cit. Lundblad)
- Madsen, Finn, *Commercial Arbitration in Sweden – a commentary on the Arbitration Act (1999:116) and the Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce*, Jure Förlag AB, Stockholm 2004 (Cit. Madsen)
- Olsson, Bengt och Kvart, Johan, *Lagen om skiljeförfarande – en kommentar*, Norstedts Gula Bibliotek, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2000 (Cit. Olsson och Kvart)
- Peers, Steve J. och Ward, Angela, *The EU Charter of Fundamental Rights - Politics, Law and Policy*, Hart Publishing, Oxford 2004.
- Sandgren, Claes, *Domarjäv*, JT 2009-10 NR 2, s. 318-325 (Cit. Sandgren JT)
- Sandgren, Claes, *Domares jäv och skiljemans obehörighet*, SvJT 2010 s. 689-713 (Cit. Sandgren SvJT)
- Strömholm, Stig, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning – en lärobok i allmän rättslära*, Norstedts Juridik AB, femte upplagan, Stockholm 1996 (Cit. Strömholm)
- Tiby, Eva, *Domarjäv*, Juristförlaget, Stockholm 1993 (Cit. Tiby)
- Wallin, Martin, *Skiljemannajäv grundat på flera uppdrag från samma part eller advokatbyrå*, JT 2004-05 NR 2, s. 449-463

Elektroniska källor

[Http://www.advokatsamfundet.se/Advokatetik/Tillsyn-over-advokater/](http://www.advokatsamfundet.se/Advokatetik/Tillsyn-over-advokater/), senast besökt 120411 kl. 14.40.

[Http://www.advokatsamfundet.se/Advokatetik/Vagledande-regler-om-god-advokatsed1/](http://www.advokatsamfundet.se/Advokatetik/Vagledande-regler-om-god-advokatsed1/), senast besökt 120411 kl. 09.40

[Http://www.affarsvarlden.se/affarsjuridik/article3029027.ece](http://www.affarsvarlden.se/affarsjuridik/article3029027.ece), senast besökt 120127 kl. 11.30

[Http://www.dagensjuridik.se/2012/01/radman-goteborgs-tingsratt-ligger-illa-till](http://www.dagensjuridik.se/2012/01/radman-goteborgs-tingsratt-ligger-illa-till), senast besökt 120126 kl. 10.00

[Http://www.dn.se/livsstil/reportage/en-berattelse-om-jav-pengar--vanskap-advokaterna](http://www.dn.se/livsstil/reportage/en-berattelse-om-jav-pengar--vanskap-advokaterna), senaste besökt 120411 kl. 13.20

[Http://www.ibanet.org/About_the_IBA/About_the_IBA.aspx](http://www.ibanet.org/About_the_IBA/About_the_IBA.aspx), senast besökt 120202 kl. 14.30

[Http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=4FC5B92F-8A94-4980-8F8A-6DAC8439093F](http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=4FC5B92F-8A94-4980-8F8A-6DAC8439093F), senast besökt 120220 kl. 14.30

[Http://www.newyorkconvention.org/new-york-convention-countries](http://www.newyorkconvention.org/new-york-convention-countries), senast besökt 120321 kl. 13.00.

[Http://www.realtid.se/ArticlePages/201205/02/20120502145106_Realtid163/20120502145106_Realtid163.dbp.asp](http://www.realtid.se/ArticlePages/201205/02/20120502145106_Realtid163/20120502145106_Realtid163.dbp.asp), senast besökt 120504 kl. 09.50.

[Http://www.sccinstitute.se/bibliotek/artiklar-6.aspx](http://www.sccinstitute.se/bibliotek/artiklar-6.aspx), senast besökt den 120309 kl. 15.00

Övriga källor

International Bar Association:s (IBA) riktlinjer beträffande intressekonflikter i internationella skiljeförfaranden av den 22 maj 2004

Stockholms Handelskammare Skiljedomsinstituts Skiljedomsregler och Regler för Förenklat Skiljeförfarande, ikraftträdande den 1 januari 2010

Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed, antagna av Advokatsamfundets styrelse den 29 augusti 2008 och ikraftträdande den 1 januari 2009. Den senaste lydelsen av reglerna gäller från den 1 januari 2010

Sveriges Advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed, antagna utfärdade av Sveriges advokatsamfunds styrelse den 9 november 1984

Rättsfallsförteckning

Domar från Europadomstolen

Piersack mot Belgien (Serie A, vol. 53) mål nr. 8692/79, dom den 26 oktober 1982

Sramek mot Österrike (Serie A, vol. 84) mål nr. 8790/79, dom den 22 oktober 1984

Hauschildt mot Danmark (Serie A, vol. 154) mål nr. 10486/83, dom den 24 maj 1989

Pfeifer och Plankl mot Österrike (Serie A, vol. 227) mål nr. 10802/84, dom den 25 februari 1992

Beslut från Europadomstolen

Bramelid and Malmström mot Sverige (mål nr. 8588/79 och 8589/79), beslut den 12 december 1983

Hauschildt mot Danmark (mål nr. 10486/83), beslut den 24 maj 1989

Souvaniemi mot Finland (mål nr. 31737/96), beslut den 23 februari 1999

Rättspraxis från Högsta domstolen

NJA 1973 s. 423

NJA 1981 s. 1205

NJA 1990 s. 636

NJA 1993 s. 571

NJA 1994 s. 480

NJA 1998 s. 189

NJA 1998 s. 228

NJA 1998 s. 278

NJA 2005 s. 462

NJA 2007 s. 295

NJA 2007 s. 574

NJA 2007 s. 841

NJA 2010 s. 274

NJA 2010 s. 317

Rättspraxis från Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 2009 ref. 8

Rättspraxis från hovrätterna

RH 1991:15

RH 1997:74

Svea hovrätt T 1085-11, dom den 27 september 2011

Yttrande från Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut

SCC:s yttrande i mål T 2448-06, 29 december 2006